

**Міністерство культури та інформаційної політики України
Харківська державна академія культури
Кафедра режисури**

ІСТОРІЯ СВІТОВОГО ТЕАТРУ

Програма та навчально-методичні матеріали

*галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціальність 026 «Сценічне мистецтво»
освітньо-професійні програми: «Режисура естради та масових свят»,
«Актор драматичного театру та кіно»
другий (магістерський) освітній рівень*

**Харків
2021**

УДК 792.2(091)(100)(073)
ББК 85.334.(0)р30-2
І-90

Розробник:

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри режисури
Харківської державної академії культури
Світлана ШУМАКОВА

Історія світового театру: програма та навч.-метод. матеріали, галузь знань 02 «Культура і мистецтво», спец. 026 «Сценічне мистецтво», освітньо-проф. програми: «Режисура естради та масових свят», «Актор драматичного театру та кіно», другий (магістерський) освіт. рівень / М-во культури та інформ. політики України, Харків. держ. акад. культури, Каф. режисури ; [розроб. Світлана ШУМАКОВА]. — Харків : ХДАК, 2021. — 57 с.

Навчальний курс «Історія світового театру» є базовим у фаховій підготовці здобувачів вищої освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 026 «Сценічне мистецтво». Зміст дисципліни розкриває розуміння феномена театру як виду мистецтва, що займає неминуще історично придбане місце в системі світової художньої культури; надає уявлення про джерела генези й історичну ретроспекцію і перспективу еволюції театрального мистецтва різних епох і країн в контексті парадигмальних змін картини світу; висвітлює на тлі стильових підстав еволюцію драматургічного мислення; ознайомлює з динамікою історичних трансформацій і актуальним станом режисерсько-постановочних та акторських практик; виокремлює концептуальні засади та соціокультурні детермінанти сучасного театрального процесу.

Практична частина курсу основана на методичних розробках Я. Партоли, О. Ситник, О. Апчел.

Дане видання вміщує програму навчальної дисципліни, структуру курсу, завдання та методичні вказівки для семінарів і самостійної роботи, термінологічний словник-довідник до курсу, список рекомендованої літератури та інформаційних ресурсів, контрольні запитання з дисципліни тощо.

©Харківська державна академія культури, 2021 р.

© Шумакова С., 2021 р.

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6	Галузь знань 02 «Культура і мистецтво» Спеціальність 026 «Сценічне мистецтво»	Обов'язкова	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – підготовка реферату Загальна кількість годин – 180	Освітньо- професійні програми: «Режисура естради та масових свят», «Актор драматичного театру та кіно»	Рік підготовки	
		3-й	–
		Семестри	
		5-й, 6-й	–
Тижневих годин для денної форми навчання – 3	Перший (бакалаврський) освітній рівень	Лекційні заняття	
		1М – 30 годин ТА – 30 годин	–
		Семінарські заняття	
		1М – 30 годин; ТА – 30 годин	–
		Самостійна робота	
		120 годин	
		Вид контролю: 5-й – залік; 6-й – іспит, к/р.	

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 60 годин /120 годин самостійної роботи.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Історія світового театру» є складовою фахової підготовки здобувачів вищої освіти галузі знань 02 «Культура і мистецтво», спеціальності 026 «Сценічне мистецтво», освітньо-професійних програм: «Режисура естради та масових свят», «Актор драматичного театру та кіно», першого (бакалаврського) освітнього рівня.

Дисципліни, які мають бути вивчені паралельно: «Історія світової культури», «Історія української та світової літератури», «Історія образотворчого мистецтва», «Історія костюму», «Режисура та майстерність актора», «Режисерська діяльність у сучасному театральному мистецтві».

Мета курсу — розкрити розуміння феномена театру як виду мистецтва, що займає неминусе історично придбане місце в системі світової художньої культури; означити джерела генези та історичну ретроспекцію й перспективу еволюції театрального мистецтва різних епох і країн в контексті парадигмальних змін картини світу; висвітлити на тлі стилєвих підстав тенденції розвитку драматургічного мислення; ознайомити з динамікою історичних трансформацій та актуальним станом режисерсько-постановочних і акторських практик; виокремити концептуальні засади та соціокультурні детермінанти сучасного театрального процесу.

Здобувачі вищої освіти повинні скласти уяву про культуротворчий потенціал, ключові явища й постаті світової театральної історії, шедеври драматургії, опанувати понятійно-категоріальним апаратом і мовою сценічного мистецтва.

Завдання навчальної дисципліни:

- систематизувати теоретичні знання предметного поля історії та теорії театрального мистецтва;
- висвітлити сутність, внутрішню логіку, формотворчу специфіку і художні виміри ключових етапів еволюції світового сценічного мистецтва й драматургії;
- сформуувати навички наукового мислення і теоретичного узагальнення;
- надати знання щодо категоріального апарату та методології театрознавства з метою здійснення здобувачем вищої освіти ґрунтового аналізу явищ світової театральної культури й аналізу драматичного твору;
- окреслити виміри особистих міркувань знакових постатей — визнаних професіоналів в царині світового сценічного мистецтва.

Загальні та фахові компетентності, які формує дисципліна (відповідно до освітньо-професійної / освітньо-наукової програми).

Загальні компетентності	Формування навичок аналітики, наукового мислення і теоретичного узагальнення.
	Ознайомлення з парадигмальними змінами картини світу й відповідними епохальними естетичними уподобаннями.
	Здатність опрацьовувати інформацію, в тому числі в глобальних комп'ютерних мережах та самостійно й автономно розмірковувати.
	Володіння театральною термінологією та знання літератури за фахом.
	Здатність до абстрактного мислення відносно еволюційного розвитку сценічного мистецтва.
	Осягнення принципів світобачення й культуротворчої місії театру в трансдисциплінарному полі.
	Спроможність релевантно й ефективно екстраполювати в поле фахової проблематики отримані знання.

Фахові компетентності	Розуміння об'єкту, предмету, структури дисципліни.
	Інтерпретування основних концепцій походження сценічного мистецтва.
	Окреслення джерел генези театральньо-видовищного процесу.
	Виокремлення, розділення на складові й аналіз етапів еволюції світового театральнього мистецтва.
	Укладання міркувань з приводу історичного поступу сценічних і драматургічних жанрів, ґрунтуючись на артефактах еволюційного розвитку.
	Демонстрація знання щодо творчості найвидатніших митців світового театру та творів драматургії.
	Усвідомлення особливостей парадигмальних змін розвитку світового театру як розуміння картини побудови його етапних шаблів.
	Виокремлення методів досліджень театральнього мистецтва.

Програмні результати навчання (відповідно до освітньо-професійної / освітньо-наукової програми).

Програмні результати	Демонструвати знання з історії та теорії театрального мистецтва, а саме, впорядковувати реалії історико-культурної канви світового театального процесу в їх проблемно-змістовній реконструкції.
	Орієнтуватися в теоретико-методологічних питаннях науки про театр.
	Володіти мистецтвознавчою термінологією; визначати стиль та напрямок певного мистецького явища.
	Аналізувати процеси світового театального мистецтва. Обґрунтовувати власну думку щодо проблематики сучасного театального процесу.
	Означати постмодерні рецепції розвитку актуальної сценічної мови.
	Систематизувати аспекти щодо визначення внеску провідних діячів сценічного мистецтва у розвиток світового театру.
	Здійснювати концептуальний аналіз сценічного твору.
	Характеризувати особливості творчої специфіки й оцінювати режисерську та акторську творчість.
	Вміти розкрити соціокультурну значущість мистецтва театру в широкому історико-культурному контексті, з огляду на коди естетичних пріоритетів часу.

Очікувані результати навчання: спроможність здобувача вищої освіти вільно орієнтуватися у питаннях: генези, історичної ретроспекції і перспективи еволюції театального мистецтва різних епох і країн; тенденцій розвитку драматургічного мислення; динаміки історичних трансформацій і актуального стану режисерсько-постановочних та акторських практик; організації сценічної діяльності в контексті мистецько-культурного ландшафту сьогодення; прогнозування організаційно-змістових змін мистецько-видовищних форм світу культуріндустрії з огляду на новітній курс соціокультурної динаміки.

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання — відповіді на заняттях (поточний контроль за темами), доповідь на семінарському занятті /колоквіумі, написання рефератів /есе, підготовка презентація, складання заліку та іспиту.

Критерії оцінювання результатів навчання. Підсумковий бал (за 100-бальною шкалою) з дисципліни «Історія світового театру» визначається як загальна величина, яку визначають бали за поточну успішність та підсумкову атестацію.

Кількість тижнів практичної підготовки – 10, кількість розділів – 4, тем – 12.

**Розділ 2.
Становлення професійного театру**

Тема 4. Драматургія і театр епохи Відродження		2	1									
Тема 5. Драматургія та театр Класицизму		2	1									
Тема 6. Драматургія та театр Просвітництва XVIII ст.		2	1									
Разом за розділом 2	9	6	3									

**Розділ 3.
Театральне мистецтво XIX ст.**

Тема 7. Театр першої половини XIX ст.		3	1									
Тема 8. Драматургія та театр другої половини XIX ст.		3	1									
Тема 9. Драматургія та театр кінця XIX – початку XX ст.: течії та тенденції		3	1									
Разом за розділом 3	12	9	3									

**Розділ 4.
Театральне мистецтво XX–XXI ст.**

Тема 10. Театр перших двох третин XX ст.		3	1									
Тема 11. Театр кінця XX – початку XXI ст.		3	1									
Тема 12. Сучасний театральний процес		3	3									
Разом за розділом 4	14	9	5									
Усього годин	30	30	15									

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми
1	Проблематика походження театру і драми: культ Діоніса
2	Антична драматургія
3	Два виміри еволюції середньовічного театру
4	Театр доби Відродження – якісний прорив в розвитку сценічного мистецтва / Драматургія В. Шекспіра
5	Естетичні концепції театрів бароко і класицизму
6	Особливості акторського мистецтва епохи Просвітництва
7	Акторське мистецтво та специфіка сценічної практики другої половини XIX ст.
8	«Нова драма» кінця XIX – початку XX ст.
9	Принципи постановочної режисури у творчості провідних європейських режисерів
10	Театр абсурду
11	Постмодернізм: еволюція законів драми в новітніх стильових течіях.
12	Сучасний театральний процес

5. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми
1	Виникнення театру
2	Організаційні принципи античного театру: архітектура, сцена, вистава, актор
3	Жанри середньовічного театру

4	Національні особливості ренесансного театру в країнах Європи
5	Школа класицизму, її нормативний характер
6	Драматургія епохи Просвітництва
7	Акторське мистецтво першої половини XIX ст.
8	Головні напрямки розвитку театру та драматургії другої половини XIX ст.
9	Драматургія і театр у США
10	Явище політичного театру
11	Творчість провідних режисерів кінця XX – початку XXI ст.
12	Експерименти та пошуки сучасного театру

6. ЗМІСТ КУРСУ

РОЗДІЛ 1

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ВІД ВИТОКІВ ДО КІНЦЯ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Тема 1. Вступ. Походження театру. Міждисциплінарний характер історії та структура науки про мистецтво театру. Категорії, поняття, термінологічний апарат, теоретико-методологічні основи театрознавства.

Феномен театру як виду мистецтва, що займає неминуще історично придбане місце в системі світової художньої культури. Дія і драматургія. Видовище і сцена. Гра та перевтілення. Актор і художній образ. Синтетична природа театру. Основні компоненти театрального мистецтва.

Релігійно-естетичний синкретизм. Релігійні уявлення і міфологічна традиція як історичні витоки та сакральні початки видовищної культури.

Семінарське заняття: Проблематика походження театру і драми: культ Діоніса.

Самостійна робота: Виникнення театру.

Тема 2. Античний театр.

Театр класичної Греції (V-IV ст. до н.е.). Народні джерел давньогрецького театру. Міфологія – основа грецького мистецтва. Соціально-політична роль театру. Походження трагедії.

Есхіл (525-456 рр. до н.е.) – основоположник грецької трагедії. «Перси» – рання трагедія Есхіла. «Прометей прикутий», протест проти пригноблення, тиранії. Тема трагічної долі сім'ї Атрідів у трилогії «Орестея». Театральні реформи Есхіла (введення другого актора, посилення драматизації дії), особливості його поезики.

Софокл (бл. 496-406 рр. до н.е.) – поет епохи розквіту афінської демократії. Перенесення центру тяжіння на відображення боротьби, переживання персонажу. «Антигона», соціально-моральна суть конфлікту Антигони та Креонта. «Цар Едип», проблеми рока та свободи вибору. Тема

відплати, мотиви боротьби з тиранією у трагедії «Електра». Постановки творів Софокла на сучасних сценах Західної Європи, Росії, України, Грузії.

Еврипід (480-406 рр. до н.е.). Зниження героїчного ідеалу в його трагедіях, зображення персонажів «такими, які вони є насправді» (Арістотель). Новаторство Еврипіда, введення побутових елементів у трагедію, впровадження тематики кохання. «Медея», «Іполіт», «Іфігенія в Авліді» – найбільш характерні трагедії Еврипіда. Постановка його п'єс у наш час.

Походження давньогрецької комедії, її політичний характер. **Аристофан (бл. 446-385 до н.е.)** найвидатніший комедіограф Греції, відображення в його творах («Вершники», «Лісістрата», «Мир» та ін.) настроїв землевласників, неприйняття війни, демагогії політиканів. Особливості поетики Аристофана, його оцінка ролі драматургії у суспільстві («Жаби»).

«Нова антична комедія». **Менандр (342 — 293/291 до н.е.).**

Театральна вистава в стародавній Греції. Архітектура давньогрецького театру. Орхестра, проскеній і параскеній. Актори (протагоніст, девтерагоніст і тритагоніст). Глядачі. Поетика Арістотеля.

Театр у давньому Римі (III - I ст. до н.е.). Джерела театру: фесценіни і сатура. Вплив грецької культури. Особливості розвитку театру в епоху Римської республіки. Римська драматургія. Паліата та тогата. Драматургія Плавта та Теренція, значення їх творчості для наступного розвитку комедійного жанру. Римські гістріони. Міми. Ателана. Пантомім і піриха. Особливості розвитку театру Давнього Риму в епоху Імперії. Римські видовища. Трагедії Сенеки. Характерні риси творчості Езопа.

Семінарське заняття: Антична драматургія.

Самостійна робота: Улаштування античного театру: актори, сцена, архітектура, організація вистав.

Тема 3. Середньовічний театр

Особливості феодальної формації та її культури. Народні джерела середньовічного театру – селянські забави, обряди, свята. Гістріони, їх роль у формуванні театру в Західній Європі.

Формування церковного театру у Західній Європі. Церковні жанри середньовічного театру. Міські середньовічні видовища. Містеріальний театр, два методи організації та постановки містеріальної вистави (симультанний та пересувний), акторське виконання, народно-побутова, народно-комічна стихія у містеріях.

Фарс – найдемократичніший жанр середньовіччя. Тексти фарсів та особливості виконання.

Скоморохи – перші професійні носії народного мистецтва. Проблеми походження скомороства. Розмаїття театральних жанрів скоморошої творчості. Боротьба влади та церкви проти скоморохів.

Значення народних театральних традицій у формуванні театральної культури в Західній та Східній Європі.

Семінарське заняття: Два виміри еволюції середньовічного театру.

Самостійна робота: Жанри середньовічного театру.

РОЗДІЛ 2

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ТЕАТРУ

Тема 4. Драматургія і театр епохи Відродження.

Особливості ренесансної культури. Гуманізм, орієнтація на античний досвід у мистецтві, розвиток реалізму. Створення професійного театру, синтез у ньому гуманістичної культури та народних театральних традицій. Національна своєрідність театру в різних європейських країнах.

Італійський театр. Італія – батьківщина Відродження. Внесок Італії у створення професійного театру. Формування драматургії: переклади античних п'єс, наслідування античним авторам, виникнення оригінальної драми. Театр ерудитів. Комедія. Трагедія. Пастораль. «Мандрагора» (1514) Нікколо Макиавеллі – перша сучасна сатирична комедія нравів.

Театральна споруда та сцена. Поява театральної архітектури, винахід перспективної, а потім лаштункової декорації. Роль оперних вистав у розвитку машинерії, постановочного мистецтва. Відкриття у Венеції першого ярусного театру (1637).

Комедія дель арте – театр професійних акторів. Основні риси комедії дель арте. Характеристика основних масок, їх еволюція. Значення комедії дель арте у подальшому розвитку драматургії та театру в Європі.

Іспанський театр. Особливості історичного розвитку Іспанії, своєрідність іспанської культури, «золотий вік» у розвитку мистецтва.

Формування національної драми та професійного сценічного мистецтва. Лопе де Руеда (1510-1565) – родоначальник іспанського народного театру. Фарси («пасос») Лопе де Руеди, народні типи та народний гумор у них. **Мигель Сервантес (1547-1616)**, його народно-героїчна трагедія «Нумансія». Інтермедії Сервантеса, їх гуманізм та сатирична спрямованість.

Лопе де Вега (1562-1635). Драматургія Лопе де Вега – вершина іспанської національної драми. Тематичне багатство, жанрове розмаїття, майстерність, безмежна плідність творчості. Народно-героїчний пафос драми «Овеча криниця» («Фуенте Овехуна»), комедії «плаща та шпаги» («Собака на сні», «Дівчина з глечиком» та ін.), тема честі, станових забобонів у них.

Драматургія **Тірсо де Моліни (1583-1648)**. «Севільський спокусник» – перша драматична обробка легенди про Дон Жуана. Комедії «Дон Хіль – Зелені штани», «Благочестива Марта» – майстерне володіння побудовою інтриги. **Педро Кальдерон (1600-1681)** – видатний драматург іспанського бароко. Морально-філософська проблематика його драм «Стійкий принц», «Життя – це сон». Звернення до теми народного протесту проти тиранії феодалів у драмі «Саламейський алькальд». Комедії «плаща та шпаги» («Дама-невидимка»).

Вистава у іспанському коралі. Обладнання сцени та глядацької зали. Типи акторських труп. Особливості акторської майстерності, сценічна техніка, ретельна розробка мовної сторони. Роль простонародного глядача в публічному театрі.

Англійський театр. Економічний розквіт Англії, піднесення її культури у XVI ст. Широкий розвиток професійного публічного театру. Поєднання народних та «вчених» традицій у англійській драматургії. Формування основних жанрів: трагедії, комедії, історичної хроніки. **Кристофер Марло (1564-1593)** – видатний попередник Шекспіра, титанічні образи в його трагедіях «Тамерлан Великий», «Трагічна історія доктора Фауста», «Мальтійський єврей».

Вільям Шекспір (1564-1616) – визначний драматург епохи Відродження, драматург «на всі часи». Народність його творчості. Біографія Шекспіра: міфи та реалії. Особливості реалізму Шекспіра: прагнення до зображення світу з усім його суперечливим розмаїттям, переплітінням трагічного та комічного, піднесеного та низьменного, відображення людських характерів з їх багатогранністю. Періодизація творчості Шекспіра. Відображення політичних поглядів в історичній хроніці («Річард III», «Генріх IV» та ін.), критика феодальної анархії в них, кривава тиранія властителів. Комедії Шекспіра, віра у можливий гармонійний розвиток особистості («Безплідні зусилля кохання», «Сон літньої ночі», «Приборкання норовливої», «Віндзорські витівниці» та ін.).

Криза гуманізму, усвідомлення неможливості справдження гуманістичних ідеалів у реальній дійсності та видатні трагедії Шекспіра («Гамлет», «Король Лір», «Отелло», «Макбет»). Особливості поезики третього періоду творчості («Зимова казка», «Буря»). Значення Шекспіра в історії світового театру. Образи Шекспіра на світовій сцені.

Молодший сучасник Шекспіра **Бен Джонсон (1573-1637)**. Особливості його драматургії, теорія «гумору», викриття користолюбства у комедії «Вольпоне», створення нової драматичної форми у п'єсі «Варфоломійський ярмарок».

Улаштування сцени, глядацька зала, принципи постановки та формування вистави у прилюдному театрі. **Річард Бербедж (1567-1619)** – найвидатніший актор Англії, виконавець центральних ролей у п'єсах Шекспіра, товариш та одностудець драматурга.

Театр в Росії. Створення професійного театру. Зародження та розвиток шкільного театру. Шкільна драма, її різновиди, зв'язок з народними традиціями. Акторське мистецтво та постановочні засоби. Використання досвіду українського шкільного театру в Росії. Діяльність Феофана Прокоповича.

Економічне та політичне становище в Росії в XVII ст., посилення культурних зв'язків країни з західноєвропейськими державами. Перший державний придворний театр (1672-1676 рр.)

Діяльність першого державного загальнодоступного театру в Москві (1702-1706 рр.). Акторське мистецтво трупи, оформлення вистав, відірваність театру від потреб життя росіян.

Розвиток аматорського театру поміж демократичних верств міського населення, його зв'язок з народними традиціями. Виникнення національної драматургії. **Федір Волков (1729-1763)** – «батько російського театру»

(В. Белінський). Запровадження російського державного публічного театру в Петербурзі в 1756 р. Історичне значення цієї події.

Семінарське заняття: Театр доби Відродження – якісний прорив в розвитку сценічного мистецтва/ Драматургія В. Шекспіра.

Самостійна робота: Національні особливості ренесансного театру у країнах Європи.

Тема 5. Драматургія та театр Класицизму

Філософсько-естетичні принципи театру бароко. Французький театр епохи Людовика XIV. Затвердження мистецтва балету.

Класицизм як провідний напрямок у французькому театрі XVII ст. Естетика класицизму, її нормативний характер. Н. Буало – теоретик класицизму.

П'єр Корнель (1606-1684) – творець героїчної трагедії класицизму. Його трагедія «Сід» з характерним для класицизму конфліктом між почуттям та обов'язком.

Жан Расін (1639-1699) та його трагедія «Федра».

Показ трагедії та оформлення вистави в театрі класицизму. Вплив творчості та театральної діяльності Расіна на принципи акторського виконання.

Жан-Батіст Мольєр (1622-1673) – творець національної французької комедії. Мольєр як актор та режисер. Реалістична тенденція у творчості Мольєра, особливості поетики, використання народних комічних традицій. Комедії «Тартюф», «Дон Жуан», «Скупий», «Міщанин-шляхтич». Заснування у Парижі «Комеді Франсез».

Національна своєрідність російського класицизму, його соціальна природа та ідейно-тематична спрямованість. Патріотичні мотиви у драматургії класицизму, критичне відношення до деспотизму, здирництва чиновників, дворянських нравів. Збагачення національного театру, який тільки що сформувався, досвідом світової театральної культури.

О. Сумароков (1718-1777) – засновник драматургії російського класицизму, його роль у розвитку драми та театру. Політичні та естетичні погляди О. Сумарокова, його трагедії та комедії («Хорев», «Сінав та Трувор», «Дмитро Самозванець», «Тресотініус» та ін.). *М. Ломоносов (1711-1765)* та його трагедія «Тамара та Селім».

Створення у 50-60-х рр. XVII ст. акторської школи класицизму, її своєрідність. *І. Дмитрєвський (1734-1821)* – соратник Ф. Волкова, продовжувач його справи, видатний театральний діяч. *В. Озеров (1770-1816)* та його трагедія «Дмитро Донський».

Семінарське заняття: Концептуальні поля театрів бароко і класицизму.

Самостійна робота: Школа класицизму, її нормативний характер.

Тема 6. Драматургія та театр Просвітництва XVIII ст.

Загальна характеристика епохи Просвітництва. Театр Просвітництва як арена напруженої політичної боротьби третього стану з феодалними

установками. Національні особливості Просвітництва у різних країнах Європи.

Англійський театр. Формування нових жанрів драматургії. «Лондонський купець» Д. Лілло та його послідовники. Джон Гей. Генрі Філдінг. Сценічне мистецтво Англії. Давид Гаррік (1717-1779) – провідний актор-реаліст епохи Просвітництва. Суть театральних реформ Гарріка. **Річард Шерідан (1751-1816)** – видатний англійський драматург XVIII ст. Викриття пуританської ханжості, паразитизму верхівки суспільства в комедії «Школа лихослів'я».

Французький театр. Бойовий політичний характер французького Просвітництва. Комедія першої половини XVIII ст. Викриття деспотизму та релігійного фанатизму в трагедіях Вольтера. А. Лесаж та його сатирична комедія «Тюркаре». Д. Дідро – драматург та теоретик драми. «Парадокс про актора» Д. Дідро – найважливіший теоретичний трактат про акторське мистецтво.

П. Бомарше (1732-1799) – видатний драматург XVIII ст. його трилогія («Севільський цирюльник», «Весілля Фігаро», «Злочинна мати»). Еволюція образу Фігаро у трилогії. «Весілля Фігаро» на сучасній сцені.

Ярмаркові та бульварні театри Парижу. Репертуар, акторське мистецтво. Переслідування ярмаркових театрів привілейованими театрами.

Італійський театр. Особливості італійського Просвітництва. Творчий шлях **Карло Гольдоні (1707-1793)**. Суть його реформи: заміна комедії масок комедією характерів, перехід до літературного театру. Реалізм та демократизм комедій Гольдоні («Слуга двом панам», «Господиня заїзду», «Колотнеча в Кйоджі»).

Казки («ф'яби») **Карло Гоцци (1720-1806)**, його спроби відродити комедію масок, захист фантастики та умовності на сцені, використання фольклору. «Принцеса Турандот» у постановці Є. Вахтангова.

Драматургія Вітторіо Аліфієрі.

Німецький театр. Епоха Просвітництва в Німеччині. **Лессінг (1720-1781)** – видатний німецький просвітник. Його драматургія та естетика («Гамбурзька драматургія»).

Драматургія **Фрідріха Шиллера (1759-1805)**. Тираноборська, антифеодальна спрямованість п'єс «Розбійники», «Підступність та кохання» та ін. Шиллер та романтизм.

Режисерська діяльність **І. Гете (1749 - 1842)** у Веймарі.

Акторське мистецтво у Німеччині (Нейбер, Екгоф, Шредер).

Театр в Росії. Національно-історична своєрідність російського Просвітництва. Критика кріпацтва з позиції дворянського просвітництва у сатиричній комедії.

Д. Фонвізін (1745-1792) – засновник російської побутової сатиричної комедії. «Недоросль» – вершина творчості Фонвізіна, ідейна проблематика та художні особливості комедії. Проблеми сценічного втілення «Недоросля». **В. Капніст (1757-1823)** та його комедія «Ябеда», викриття продажності суду,

хижацтва чиновників. Драматургічна діяльність Я. Княжнина. Значення сатиричної комедії XVIII ст. у розвитку реалістичної драматургії.

Виникнення та розвиток жанру комічної опери як одного із проявів демократичності театру. Акторське мистецтво кінця XVIII ст. (Я. Шумський, В. Померанцев, Я. Шушерін). **П. Плавильщиков (1760-1812)** – актор, драматург, теоретик драми.

Розвиток кріпацьких театрів. Театр графа Н. Шереметьєва в Кусково та Останкіно. П. Жемчугова (Ковальова) – видатна акторка кріпацького театру. Театр Каменського в Орлі. Місце та значення театру кінця XVIII ст. в житті суспільства.

Семінарське заняття: Особливості акторського мистецтва епохи Просвітництва.

Самостійна робота: Драматургія епохи Просвітництва.

РОЗДІЛ 3

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО XIX ст.

Тема 7. Театр першої половини XIX ст.

Велика Французька революція видатна історична подія XIX ст. Ствердження капіталізму в провідних країнах Західної Європи. Театр доби революції. Акторська діяльність **Тальма (1763 -1826)**, реформа виконавського мистецтва, костюмів, гриму.

Формування романтизму – першого провідного художнього напрямку XIX ст. Мелодрама як попередниця романтичної драми. Естетика романтизму **В. Гюго (1802-1885)** – видатний драматург та теоретик прогресивного романтизму. Ідейно-художня проблематика творів В. Гюго («Маріон Делорм», «Король бавиться», «Рюї Блаз»). Драматургія О. Дюма-батька.

Особливості сценічного мистецтва романтизму. Акторська творчість П. Бокажа, М. Дорваль. Е. Кін – провідний актор-романтик англійської сцени.

Росія першої третини XIX ст. Вітчизняна війна 1812 р. та її вплив на розвиток суспільної думки та національної культури. Декабристи про роль театру в суспільному та політичному житті країни, їх боротьба за самобутній національний театр. Обмеженість естетики та художньої практики декабристів.

І. Крилов (1769-1844) та його сатиричні комедії. Особливості російського романтизму. «Маскарад» М. Лермонтова – вершина драматургії російського романтизму.

Росія другої чверті XIX ст. Від романтизму до реалістичного методу. Політична реакція після поразки повстання декабристів. Боротьба прогресивних діячів культури за розвиток демократичного реалістичного театру. Московський Малий театр, його зв'язки з передовою громадськістю.

Місце та значення водевілю у репертуарі, його джерела. Драматургічні та сценічні особливості водевільного жанру. Водевілі О. Пісарєва, П. Каратигіна,

Д. Ленського та ін. М. Некрасов та театр. Найвідоміші виконавці водевілів – Микола Дюр, Василь Живокіні, Варвара Асенкова.

О. Грибоєдов (1795-1829) та театр. Новаторський характер «Лиха з розуму» – політичної комедії епохи декабризму. Сценічна історія п'єси. Невтілені драматичні задуми Грибоєдова.

О. Пушкін (1799-1837) та театр. Пушкін про драму і театр, їх народні джерела. «Борис Годунов» як перша російська реалістична трагедія. Зв'язок історії та сучасності у «Борисі Годунові». Ідейно-філософська проблематика «маленьких трагедій», особливості стилю. Сценічна доля пушкінської драматургії.

М. Гоголь (1809-1852) та театр. Місце театру в житті М. Гоголя, його погляди на драматургію та театр. Відображення у «Ревізорі» принципів «громадської комедії». Художні особливості комедії «Одруження». Новаторство Гоголя-драматурга, значення його творчості у ствердженні критичного реалізму у драмі та на сцені.

М. Щепкін (1788-1863) – засновник реалістичного методу в російському та українському сценічному мистецтві. Основні етапи творчої діяльності. Тема простої людини із народу в мистецтві М. Щепкіна. Ролі в п'єсах Грибоєдова, Пушкіна, Гоголя. Погляди Щепкіна на театр, його громадське значення. Запровадження принципів реалістичної акторської школи. Щепкінські традиції в російському театрі.

П. Мочалов (1800-1848) – актор-бунтар. Головна тема мочаловського мистецтва – помста за пограну справедливості. Мочалов у ролі Гамлета. Особливості художнього методу актора. Мочалов та Каратигін, провідний трагік Олександринського театру. Белінський та Герцен про Мочалова та Каратигіна.

О. Мартинов (1816-1860) – актор-демократ. Гуманізм образів Мартинова. Образи в п'єсах Тургенєва та Островського.

Прорив реалізму у західноєвропейському мистецтві. Особливості реалістичного методу, його перемоги в художньому пізнанні світу. Протиріччя художнього процесу. Комерціалізація театру та вплив цього процесу на репертуар.

Георг Бюхнер (1813-1837), його драми «Смерть Дантона» та «Войцек».

Проспер Меріме (1803-1870) – творець національної історичної драми «Жакерія». Реалістичні тенденції в драматургії Оноре де Бальзака (1799-1850), видатного романіста Європи, майстра критичного реалізму. **Ежен Скриб (1791-1861)** – найпопулярніший драматург Франції, творець школи «добре зкороєної п'єси». Драматичні твори Е. Скриба «Драбина слави», «Стакан води», «Адрієнна Лекуввер» та ін.

Великий французький актор **Фредерік Леметр (1800-1876)**, демократичний пафос його мистецтва, риси критичного реалізму в ньому. Сатиричні образи Леметра (Робер Макер та ін.), характери простих людей, новаторство актора. Видатна трагічна актриса **Е. Рашель (1821-1858)**, героїчна тема в її мистецтві. Своєрідність класицизму Рашелі.

Самостійна робота: Акторське мистецтво першої половини XIX ст.

Тема 8. Драматургія та театр другої половини XIX ст.

Визвольний рух в Росії, реформи 60-х років, піднесення демократичної художньої культури, новий етап у розвитку реалістичної драматургії та театру.

О. Островський (1823-1886). Значення драматургії та театральної діяльності О. Островського у розвитку національного драматичного театру. Головні теми драматургії. Новаторство О. Островського у створенні нового типу драми, «п'єс життя» (М. Добролюбов). Значення мови персонажів у їх характеристики. Вплив творчості О. Островського на наступний розвиток театру, акторське мистецтво. Драматургія Островського на сучасній сцені.

І. Тургенєв (1818-1883) – драматург. Тема «маленької людини» в його п'єсах «Нахлібник», «Холостяк». Новаторський характер драми «Місяць на селі». Глибина психологізму, значення внутрішньої дії в п'єсах І. Тургенєва. Сатирична драматургія **О. Сухово-Кобиліна (1817-1903)**. Пафос викриття, художні особливості трилогії О. Сухово-Кобиліна («Весілля Кречинського», «Справа», «Смерть Тарелкіна»). **Л. Толстий (1828-1910)** та театр. Сміливість та нещадність реалізму, глибина психологічного аналізу у драмах Л. Толстого «Влада темряви», «Плоди просвіти», «Живий труп».

Малий театр та його майстри. П. Садовський (1818-1872) – соратник О. Островського, пропагандист його драматургії. Нові якості реалістичного методу в мистецтві П. Садовського. Династія Садовських у Малому театрі. **Г. Федотова (1846-1925)**. Створення образів у п'єсах Шекспіра та Островського. **М. Єрмолова (1853-1928)** – велика трагічна актриса. Традиції реалізму Щепкіна та героїчної романтики Мочалова в її мистецтві. Суспільне значення творчості М. Єрмолової. Образи народних героїнь (Лауренсія, Іоанна д'Арк), розкриття духовної сили та моральної шляхетності російської жінки у п'єсах Островського та ін. Різнобічна акторська обдарованість **О. Ленського (1857-1927)**. Ленський у шекспірівському репертуарі та російській драматургії. О. Ленський як режисер та педагог. **О. Южин-Сумбатов (1857-1927)** у Малому театрі. Особливості творчої манери. Ролі Южина в класичній та сучасній драматургії.

Олександринський театр та його майстри. Суперечливі творчі позиції театру. **М. Савіна (1854-1915)** у п'єсах Тургенєва, Островського. Громадсько-театральна діяльність М. Савіної. **В. Давидов (1849-1925)** у російській класичній драматургії. Щепкінські та мартинівські традиції в мистецтві актора. Видатний комедійний актор **К. Варламов (1848-1915)**. Багатство творчої фантазії, імпровізаційна манера гри. Ролі в російській класиці. Станарель у мейерхольдівській постановці «Дон Жуана» Мольєра.

Провінційний театр у Росії та його майстри. Акторські «товариства» та антрепренерські трупи. Організація театральної справи в провінції. Майстри провінційної сцени: М. Рібаков, В. Андрєєв-Бурлак, М. Дальський та ін. Провінційний період діяльності П. Стрепетової. Розвиток режисури,

антрепризи М. Соловцова у Києві, М. Синельникова у Харкові, М. Собољщикова-Самаріна у Нижньому Новгороді.

Потужний промисловий підйом у країнах Західної Європи. Франція – фінансовий та культурний центр Європи, формування в ній еталонного й для інших західноєвропейських держав типу театра та драми, організація театральної справи. «Витончений реалізм», «школа здорового глузду» в репертуарній драматургії Е. Ож'є, О. Дюмасина, В. Сарду. Зниження критичної основи. Перевага розважальних комедійних жанрів у драматургії та театрі.

Ежен Лабіш (1815-1888) – класик водевільного жанру. Демократичні та сатиричні тенденції в його творчості. Зображення життя різних прошарків суспільства в «Солом'яному капелюську», «Подорожі Перрісона» та ін. Комедійна майстерність Лабіша.

Едмон Ростан (1868-1918) та відродження віршованої романтичної драми. «Сірано де Бержерак», втілення у характері головного героя кращих рис французького національного характеру, народних уявлень про героїзм. «Сірано» на сучасній сцені.

Театр Французької комедії, особливості його акторської школи «театра удавання». Театр Французької комедії як хранитель класичного репертуару, національних традицій. **Едмон Го (1822-1901)** – актор-реаліст. Його відмова від умовної сценічної манери, гостра характерність образів, прагнення створення типових характерів. **Жан Муне-Сюлі (1841-1916)** – актор-трагік, стиль його виконання. Роль Едіпа. **Сара Бернар (1844-1923)**, класичні та сучасні ролі в її репертуарі. Культ технічної майстерності. Образ Маргарити Готьє у «Дамі з камеліями». **Коклен-старший (1841-1909)**, його прагнення до соціальної характеристики створюваних образів. Яскравий оптимізм комедійних ролей, висока технічна майстерність. Роль Сірано у п'єсі Е. Ростана. Книга Коклена «Мистецтво актора», захист у ній принципів «мистецтва удавання».

Італійська акторська школа та її видатні майстри. Зв'язки видатних діячів сценічного мистецтва з національно-визвольним рухом. Особливості італійської школи: трагічні образи Шекспіра як основа репертуару, мистецтво переживання, гастрольні поневіряння. Густаво Модена – засновник італійської акторської школи, його педагогічний та творчий вплив на мистецтво видатних італійських трагіків – **Аделаїду Рісторі (1822-1906)**, **Ернесто Россі (1827-1896)**, **Томмазо Сальвіні (1829-1915)**. Глибина психологічної розробки характерів, гуманізм, сила емоційного впливу. **Елеонора Дузе (1858-1924)**. Розкриття центральної теми творчості Дузе, теми духовної трагедії жінки, на матеріалі класичної та сучасної драматургії. Образи в драматургії Г. Ібсена. Особливості сценічного стилю. Дузе в Росії, оцінка її творчості російською громадськістю.

Семінарське заняття: Акторське мистецтво та специфіка сценічної практики другої половини XIX ст.

Самостійна робота студентів: Головні напрямки розвитку театру та драматургії другої половини XIX ст.

Тема 9. Драматургія та театр кінця XIX-початку XX ст.

Загальна характеристика періоду. Нові тенденції в художній культурі. Подолання розриву між театральним репертуаром та великою літературою, оволодіння західноєвропейською драматургією методом критичного реалізму. Виникнення «нової драми».

Г. Ібсен (1828-1906) – видатний норвезький драматург, реформатор світового театру. «Бранд», «Пер Гюнт», проблематика цих творів, стиль та особливості. Соціально-психологічна драма («Підпори суспільства», «Ляльковий дім», «Примари», «Ворог народу») – вершина творчості Ібсена. Пізня драматургія. Новаторство Ібсена. Драматургія Ібсена на сцені.

Г. Гауптман (1862-1946), відображення у його творчості глибоких суперечностей дійсності. Глибокий психологізм та гуманістичне звучання кращих драм. Ранні п'єси, особливості їх поетики («Перед сходом сонця», «Ткачі», «Ганнеле» та ін.). Антифашистські мотиви в драмі «Перед заходом сонця». Твори Г. Гауптмана на сцені.

Б. Шоу (1856-1950) – найвідоміший представник критичного реалізму в англійській драматургії, один із творців нового типу драми ідей. «Неприємні п'єси» («Будинок вдівця», «Професія пані Уоррен»), гострота соціальної критики в них, викриття фальші моральних устоїв суспільства. Інтелектуальні драми – «Цезар та Клеопатра», «Пігмаліон» та ін. «Будинок, де розбиваються серця» – «фантазія у російському стилі на англійські теми», епічний твір про духовну кризу європейської інтелігенції.

А. Чехов (1860-1904) та театр. Драматургія Чехова – новий етап у розвитку російської та світової драматургії. Новаторська театральна програма. П'єси А. Чехова – «Чайка», «Дядя Ваня», «Три сестри», «Вишневий сад», зображення у них громадських настроїв російської інтелігенції. Особливості чехівської драматургічної поетики (роль підтексту, своєрідність побудови конфлікту, поєднання поезії та повсякденності та ін.). Чехов та Художній театр. П'єси Чехова на сучасній сцені.

Розвиток режисури як самостійного мистецтва та формування нового типу театру в зв'язку з цим. Трупа мейнінгенців, гастролі по Європі (1874-1890). Режисерська діяльність Людвіга Кронекса. Репертуар мейнінгенців, новаторство театру в організації роботи, процесі репетицій, постановки та оформленні вистав.

Андре Антуан (1858-1943) – провідний французький режисер-новатор, творець Вільного театру (1887-1895). Боротьба з театральною рутиною, комерційним духом, внесення до репертуару сучасної реалістичної драми (Л. Толстой, Г. Ібсен, Г. Гауптман). Праця з актором. **Отто Брам (1856-1912)** та його режисерська діяльність у берлінському театрі «Вільна сцена».

К. Станіславський (1863-1938) та **В. Немирович-Данченко (1858-1943)** – організатори Московського Художнього театру (1898). МХТ – як найбільш повне та послідовне втілення ідейно-художніх принципів нового театру. Новаторська програма театру, орієнтація на демократичного глядача, зв'язок з кращими реалістичними традиціями вітчизняного та світового театру,

посилення ролі режисури в сценічному мистецтві. «Царь Федір Іоанович» О. Толстого та історико-побутова лінія Художнього театру. Чехівські вистави, їх історичне значення у формуванні творчого методу театру. П'єси *М. Горького (1868-1936)* – «Міщани», «На дні», «Діти сонця» – початок «громадсько-політичної» лінії МХТ. Майстри Художнього театру (І. Москвін, В. Качалов, О. Кніппер-Чехова та ін.). Світове значення мистецтва театру.

Драматургічні та сценічні пошуки початку ХХ ст. Зародження символізму. Драматургія М. Метерлінка. Пошуки нової драми в діяльності Г. Д'Аннунціо, О. Уайльда, Г. Гофманстала та ін. Драматургія *Л. Андрєєва (1871-1919)*, прагнення до нових засобів виразності, ідейно-художні особливості його п'єс («До зірок», «Сава», «Життя людини» та ін.). Зацікавленість ідеями умовного театру.

О. Блок (1880-1921) та театр. *Ед. Гордон Крег (1872-1966)* – режисер та теоретик театру. Зв'язки творчості Крега з європейським символізмом. Крег – інтерпретатор Шекспіра. Постановчі новації Крега, їх значення для розвитку режисури та сценографії ХХ ст.

Видатний німецький режисер *Макс Рейнхардт (1873-1943)*. Звернення до античності, Шекспіра, німецької класики, російської драматургії. Розмаїття та сміливість творчої фантазії, збагачення виразних засобів театру, прагнення до всебічного розкриття індивідуальності актора. Музика у виставах Рейнхардта.

«Срібний вік» російської культури. Багатство та розмаїття творчих пошуків.

В. Мейерхольд (1874-1940) – один із видатних діячів російського та світового театрив. Мейерхольд у дорадянський період: теоретик та практик умовного театру, символізм та театральний традиціоналізм. Досвід роботи в студії на Поварській та театрі Комісаржевської. В. Мейерхольд в Олександринському театрі: постановки «Дон Жуана», «Грози» та ін. Вперше в сценічній історії п'єси розкриття «Маскараду» М. Лермонтова як філософсько-романтичної трагедії.

Нові театральні колективи. М. Евреїнов, «Старовинний театр» та його програма. «Вільний театр», робота в ньому К. Марджанова, пошуки театального синтезу. Московський Камерний театр та художня програма його засновника *О. Таїрова (1885-1950)*. Перші вистави Камерного театру. Перша студія Художнього театру. Організація її (1913) як лабораторії творчих досліджень К. Станіславського. Л. Сулержицький – керівник студії. «Цвіркун на печі» – програмна вистава. Діяльність Є. Вахтангова в Першій студії. Театри пародій та малих форм «Криве дзеркало», «Летюча миша».

Художній театр на початку ХХ ст. Формування системи К. Станіславського. Зацікавленість у новій драматургії, в оновленні виразних засобів. Прагнення театру створити сучасну трагедію за мотивами романів Ф. Достоевського «Брати Карамазови» та «Біси». Звернення до російської класичної драматургії.

Розвиток народного аматорського й фольклорного театрив: їх відмінності.

Нові риси в акторському мистецтві початку ХХ ст. (поглиблений психологізм, трагічне світосприйняття, незадоволеність звичним, пристрасний гуманізм). Прояв цих тенденцій у творчості видатних майстрів Йозефа Кайнца, Олександра Моїссі, Віри Комісаржевської, Павла Орленєва, Михайла Чехова.

Семінарське заняття: «Нова драма».

Семінарське заняття: Принципи постановочної режисури у творчості провідних європейських режисерів.

РОЗДІЛ 4 ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ХХ–ХХІ ст.

Тема 10. Театр перших двох третин ХХ ст.

Драматургія та театр Європи та США 20 рр. ХХ ст. Західної Європа та США після першої світової війни. Поглиблення суспільної кризи, барвистість художнього життя, багатогранність течій. Драматургія німецького експресіонізму, творчість Георга Кайзера, Вальтера Газенклевера, Ернста Толлера. Поетика експресіонізму в драмі та на сцені.

Луїджі Піранделло (1867-1936) – видатний італійський драматург. Роздвоєння світу на реальний та ілюзорний, трагічна суперечність між «обличчям» та «маскою», суб'єктивне сприйняття світу – основна тема п'єс Піранделло («Шість персонажів в пошуках автора», «Генріх IV» та ін.)

Юджін О'Ніл (1888-1953) – видатний американський письменник-реаліст, батько нової північноамериканської драми. Ранні п'єси О'Ніла («Космата мавпа»). Критика культу власності в драмі «Кохання під в'язами». Використання античних мотивів у трилогії «Траур – доля Електри». Роль О'Ніла у розвитку драматургії та театру США.

Рух «авангардистських» театрів як вираз протесту проти академізму та комерції. Режисерська творчість у Франції Шарля Дюллєна, Луї Жуве, Гастона Баті та Жоржа Пітоєва. Створення ними театрального об'єднання «Картель чотирьох» (1926). Пошуки гуманістичних ідеалів та нових сценічних форм, новаторське тлумачення класики та плідна робота над сучасною драматургією, прагнення до синтезу поетичної умовності та психологічної правди.

Видатний німецький режисер **Ервін Піскатор (1893-1966)**. Заснування театру Піскатора та його програма «політичного театру». Реалізація цієї програми у виставах 20-х рр. – «Гоп-ля, ми живемо», «Війна, Распутін, Романови та народ, який проти них повстав», «Бравий солдат Швейк». Концепція епічного театру Піскатора, його вплив на літературну та театральну практику та теорію Б. Брехта.

Жовтнева революція в Росії. Революція та культура. Ідеологізація мистецтва. Поступовий вихід Радянської Росії із загальноєвропейського культурного простору. Розбрат у середовищі художньої інтелігенції. Підтримка владою різних форм агітаційного мистецтва. Переважно плакатний характер нової драматургії. «Містерія-буфф» В. Маяковського. Масові театральні видовища на вулицях та майданах. Нові форми самодіяльних театрів у містах

та селах («Живгазета», «Синя блуза», «Червона сорочка», агротеатри та ін.), їх агітаційно-плакатний характер, зв'язки з виробництвом, художньо-стильові особливості. Критичне відношення до нової дійсності в драматичних дослідях Є. Замятіна, О. Толстого, Л. Лунца, М. Цвітаєвої.

Нові тенденції в драматургії другої половини 20-х рр., спроба перебороти плакатність, схематизм, створити живі людські характери. Імпульси «срібного віку» в театральному житті цього періоду. Виникнення нових театральних колективів (РРФСР-1, ВДТ, вахтангівська студія та ін.) Новаторські пошуки в режисурі В. Мейерхольда, Є. Вахтангова, К. Марджанішвілі, їх прагнення створити мистецтво співзвучне сучасності.

Московський Художній театр та його студії. «Дні Турбіних» у МХАТі. Творчість *М. Булгакова (1891-1940)* 20-х рр. («Дні Турбіних», «Біг», «Зойкина квартира»).

Сатирична тема в драматургії. Комедії *В. Маяковського (1893-1930)* «Клоп», «Баня». *М. Ерדман (1902-1970)* та його комедії «Мандат», «Самовбивця». Робота В. Мейерхольда над втіленням творів В. Маяковського, М. Ердмана.

Класична драматургія в театрі: пошук нових шляхів.

Посилення партійно-державного пресінгу, «Театральна платформа» РАППу, тоталітаризація громадської свідомості, прагнення до ідеологічної монополії.

Театр перед другою світовою війною (30-ті рр.) Наростання суперечності між державами Європи, встановлення тоталітарних режимів у Німеччині, Італії, СРСР. Закріплення позицій реалістичного методу в драмі та театрі. Антифашистська, антитоталітарна тема у мистецтві.

Європейська та американська драматургія 30-х рр. Інтелектуальна драма *Жана Жіроду (1882-1944)*, зображення у його п'єсах «Троянської війни не буде», «Електра» та ін. трагічних колізій доби. Співдружність з режисером Луї Жуве. *Джон Бойтон Прістлі (1894-1984)*, критика станового снобізму, реалістичний показ «маленької людини», сучасна Англія в його п'єсах «Небезпечний поворот», «Час та сім'я Конвей», «Інспектор прийшов». *Федеріко Гарсія Лорка (1898-1936)*. Народне коріння творчості іспанського драматурга, захист гуманістичних цінностей перед обличчям неминучого фашизму, новаторська поетика його драм «Кохання дона Перлімпліна», «Криваве весілля», «Дім Бернарди Альби».

Карел Чапек (1890-1938) – чеський драматург та театральний діяч. П'єси К. Чапека – «Біла хвороба», «Мати», їх проблематика.

Традиції американської реалістичної літератури в драматургії США. Винесення на передній план громадської тематики. Гостре викриття здирництва та користолюбства в драмі Ліліан Хелман «Лисички» (1939). Зображення антифашистської боротьби в Іспанії, проблема вибору в єдиній драмі Ернста Хемінгуея «П'ята колона» (1939).

Сценічне мистецтво в Західній Європі перед другою світовою війною. «Комеді Франсез», основні напрямки діяльності театру. *Антонен Арто (1896-*

1948) – видатний теоретик та практик театрального авангарду. «Театр жорстокості» А. Арто. Провідні актори англійського театру – Едіт Еванс, Джон Гілгуд, Пеггі Ешкрофт, їх ролі у шекспірівській та чехівській драматургії. Настрій «загубленого покоління» в акторському мистецтві. Різне тлумачення образу Гамлета режисурою 30-х років, акторами Д. Гілгудом, Л. Олів'є, А. Гіннесом. Робітничий театр «Юніті».

Театр в США. Відсутність державних театрів. Організаційна структура театрів Бродвею, переважно комерційний характер їх мистецтва. Спроба створити репертуарний театр, як альтернатива масової розважальної культури. Театр «Груп» (1931-1941), пропагування керівниками театрів Лі Страсбергом та Клерманом принципів «системи Станіславського». Репертуар театру. Створення в 1935 р. мережі федеральних театрів, постановки в них класичних та сучасних п'єс. Шекспірівські вистави **Орсона Уеллса (1915-1985)**.

Театр в СРСР. «Колективізація» художньої інтелігенції – створення єдиних творчих спілок, Комітету у справах мистецтва при РНК, різке посилення цензури, адміністративно-командної системи в мистецтві, запровадження методу «соціалістичного реалізму». Суспільно-політичні процеси в національних республіках. Масові репресії.

Основні теми драматургії та театру 30-х рр. Драматургія М. Булгакова 30-х рр., «Мол'єр»: трагедія художника в умовах безмежної влади. Перегляд та фальсифікація недавнього минулого в історико-революційній драматургії. Режисерське та акторське втілення драматичних творів 30-х рр. в провідних театрах країни.

М. Горький про драму та театр. Нові драматичні твори Горького («Стор Буличов та інші», друга редакція «Васи Железної» та ін.). Ідейно-художні особливості цих творів, їх значення в дискусіях, театральному житті 30-х рр.

Національна та закордонна класика на сцені. Нова трактовка творів А. Чехова та Л. Толстого у МХАТі («Три сестри», «Воскресіння», «Анна Кареніна»). Новаторське втілення шекспірівських образів О. Остужевим, С. Міхоелсом, А. Хоравою, А. Хідоятим та ін. майстрами сцени. Репетиції К. Станіславським «Мертвих душ», «Тартюфа», розробка методу фізичних дій. Основні процеси у розвитку самодіяльного театру 30-х рр.

Європейський театр у роки другої світової війни. Підготовка до другої світової війни, її мета та характер. Антифашистська тема – провідна тема демократичного мистецтва.

«Інтелектуальна драма» французьких екзистенціалістів: Ж. Ануй, Ж.-П. Сартр.

Бертольт Брехт (1898-1956) – драматург, теоретик та практик театру. Початок літературно-театральної діяльності. Принципи «епічної драми» в п'єсах «Жах та відчай в Третій імперії», «Мамаша Кураж та її діти», «Життя Галілея».

Видатний англійський актор Лоренс Олів'є.

Патріотична місія радянського театру в роки Вітчизняної війни. Антифашистська тема в драматургії К. Сімонова («Російські люди»), Л. Леонова («Навала»). Пристрасний захист людяності, ненависть до

наси́льства та свавілля в драматургії Є. Шварца («Гінь», «Дракон»). Постановка творів на сучасну тему в театрі воєнних років, кращі акторські та режисерські досягнення.

Драматургія і театр 50-х - 60-х рр.

Складний та багатоплановий процес розвитку драматургії та сценічного мистецтва після другої світової війни. Тенденції «політизації» та «ідеологізації» в західній театральній творчості. Різноманітні художні прийоми нового реалістичного мистецтва. Демократизація театру. Найбільш значущі явища в драматургії Західної Європи та США.

Авангардна течія в драматургії. «Драматургія абсурду», «театр парадоксу», творчість Ежена Йонеска («Лиса співачка», «Носорог» та ін.), Самюеля Беккета («В очікуванні Годо», «Щасливі дні»), Жана Жене, Славомира Мрожека та ін. Основні мотиви, художні особливості драматургії цієї школи, використання цього досвіду іншими художніми течіями.

Драматургія «роздратованих молодих людей» – новий етап у розвитку англійської драми та театру. Джон Осборн та його драма «Озирнись у розпачі» (1956), «Смак меду» Шейлі Ділені, «Кухня» Арнольда Уескера. Політична документальна драма ФРН, її розробка у творах Рольфа Хоххута «Намісник» (1963), Х. Кіппхардта «Справа Оппенгеймера», Петера Вайса «Дізнання» та ін. Розвиток форм інтелектуальної драми у творчості швейцарських драматургів Макса Фріша («Бідерман та підпалювачі») та Фрідріха Дюрренматта («Фізики», «Візит старої дами»). Основні мотиви цих п'єс, тлумачення проблем історії та політики, художні особливості. Відображення проблем сучасності, життя простого люду Італії у п'єсах Едуардо Де Філіппо – «Філумена Мартуруано», «Моя батьківщина» та ін. Національна своєрідність драматургії Де Філіппо, наближення до неореалістичного мистецтва Італії.

Драматургія США. «Поетичний реалізм» театру Тенессі Уільямса, гостра емоційність, глибокий психологізм його кращих п'єс – «Скляний звіринець», «Трамвай "Бажання"», «Орфей спускається до пекла», «Татуйована троянда» та ін. Артур Міллер, місце, яке займають його п'єси «Смерть комівояжера», «Сейлемський процес», «Ціна» та ін. в американській драматургії. Драматургія Едварда Олбі. Трагедія самотності, викриття бездуховності, расової дискримінації у п'єсах Олбі «Випадок в звіринці», «Смерть Бессі Сміт», «Хто боїться Вірджинії Вульф», «Всі в саду».

Рух народних театрів. **Жан Вілар (1912-1971)** організація ним Авіньйонського фестивалю, відтворення традицій народних свят. Діяльність Вілара на посаді керівника Національного Народного театру, пошуки нових форм зв'язку з народною аудиторією, сучасне тлумачення класики. Провідні актори ТНП – Жерар Філіпп, Жан Вілар, Марія Казарес. Творчість Роже Планшона та діяльність «Театру де ля Сіте» в Ліоні: принципи режисури, провідні актори, репертуар, зв'язок із глядачами.

Прагнення втілити «мрію та боротьбу народу» в діяльність театру «Уоркшоп» в Англії, режисура Джоан Літлвуд. Відкриття в 1947 р. у Мілані першого стаціонарного театру в Італії – «Пікколо ді Мілано», провідної

сучасної італійської сцени. Творча діяльність Джорджо Стреллера, засновника та керівника театру. Розмаїття репертуару. Розвиток у США в 60-х рр. радикальних театрів, відображення настрою ліворадикальної молоді. Театр «Хліб та лялька» (1961) під керівництвом Пітера Шуманна – пересувний політичний народний театр.

Громадські та культурні процеси в СРСР у перше післявоєнне десятиліття. Недовга «відлига» 60-х рр. Подолання лакірованих тенденцій, розмаїття стильових напрямків, виразні засоби в драматургії та театрі. Прихід до театру нового покоління письменників – В. Розова («У добрий час», «У пошуках радості» та ін.), О. Володіна («Фабрична дівчина», «П'ять вечорів» та ін.), Е. Радзинського («104 сторінки про кохання», «Знімається кіно» та ін.), М. Шатрова, О. Салинського, О. Макайонка, І. Друце та ін.

Нові театральні починання. Створення московського театру «Сучасник» (1957). Репертуар колективу, стилеві особливості. Режисерська та акторська творчість Олега Єфремова – керівника театру. Оновлення театру на Таганці у зв'язку з приходом до нього Ю. Любімова та групи його учнів (1964). Публіцистична спрямованість вистав Ю. Любімова, творчий розвиток традицій російського та світового авангарду 20-х рр. ХХ ст. Великий Драматичний театр у Ленінграді, режисерська творчість Г. Товстоногова, синтез традицій К. Станіславського та В. Мейерхольда, постановка творів Ф. Достоєвського, О. Грибоєдова, М. Горького, О. Володіна та ін., виховання визначної акторської плеяди. Режисерська діяльність А. Ефроса в ЦДТ та Ленкомі, В. Плучека у театрі Сатири. Нові плідні імпульси в театральному мистецтві національних республік.

Семінарське заняття: Театр абсурду.

Самостійна робота: Явище політичного театру.

Самостійна робота: Драматургія і театр у США.

Тема 11. Театр кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Різноманітність художніх пошуків у країнах Західної Європи та США. «Елітарне мистецтво» та «масова культура». Зростання впливу «мас-медіа» на художню творчість. Молодіжний рух та молодіжний театр: принциповий розрив з традиціями. Інтеграційні процеси в Європі та культура, усвідомлення взаємозалежності долі людей, що живуть на Землі.

Європейська та американська драматургія наших днів. Прихід нового покоління письменників, оновлення художньої мови, розмаїття виразних засобів та прийомів. Традиції школи «добре зкровоєної п'єси» у сучасній комерційній драматургії. Розповсюдження нових жанрів: мюзикли, тріллери та ін.

Видатні майстри сценічного мистецтва останніх десятиліть. 300-ліття «Комеді Франсез» (1980), оновлена класика на його сцені. Жан Луї Барро та його місце у сучасному французькому театрі. Традиції Жана Вілара у діяльності Марселя Марешаля та його «Нового Національного театру Марселя», Аріани Мнушкіної та її «Театру Сонця». Масові вистави Робера Оссейна.

«Королівський Шекспірівський театр» та «Національний театр» в Англії: класика та сучасність. Актор Пол Скофілд, його ролі в п'єсах В. Шекспіра, А. Чехова, Р. Болта та ін. Режисерська діяльність Пітера Брука, постановки «Гамлета», «Короля Ліра», «Вишневого саду» та ін., створення Міжнародного Центру театральних досліджень у Парижі (1970).

Петер Штайн – один із провідних режисерів ФРН. «Три сестри» та «Вишневий сад» А. Чехова у постановці П. Штайна. Дітер Дорн – керівник «Мюнхенського Каммершпіле». Твори Гете у постановці Клауса Пеймана.

Експериментальний «театр-лабораторія» **Єжі Гротовського**. Тенденції до перетворення сценічного дійства у містичне.

Театральний Бродвей, репертуар, організаційно-творчі принципи. Рух «позабродвейських» та «поза-позабродвейських» театрів. Експериментальний театральний клуб «Ла Мама» Елен Стюарт. Роберт Уїлсон – режисер та сценограф, пошуки поетичного театру асоціацій.

Особливості громадського та культурного життя в СРСР. Зростання кризових, застоїних явищ в економіці, соціальній та духовній сферах. Прагнення передових діячів мистецтва розповісти правду про радянське суспільство, життя своїх сучасників.

Драматургія **О. Вампілова** («Провінційні анекдоти», «Полювання на качок», «Минулим літом у Чулімську»), зображення в ній атмосфери «застою», духовної кризи сучасника, пагубності моральних компромісів. Естетична новизна драматургії О. Вампілова, синтез в ній різних жанрових форм. Пошуки театральними колективами сценічного «ключа» до п'єс О. Вампілова.

«Поствампілівська драма», «нова хвиля» в драматургії: Л. Петрушевська («Уроки музики», «Три дівчини в блакитному»), В. Славкін («Доросла дочка молодого чоловіка»), В. Арро («Подивіться, хто прийшов»), О. Галін («Зірки на ранішнім небі»), Л. Разумовська («Дорога Олена Сергіївна») та ін. Складний шлях цієї драматургії на театральну сцену.

Класика – найважливіша складова частина діючого репертуару. Постановки класики Г. Товстоноговим («Історія коня» та ін), А. Ефросом («Одруження», «Дон Жуан»), Ю. Любимовим («Гамлет»), Б. Равенським («Цар Федір Іоанович»), О. Єфремовим («Іванов»), Р. Стуріа («Річард III», «Король Лір») і т.д. Акторські досягнення І. Смоктуновського, В. Висоцького, Є. Лебедева, О. Яковлевої, Р. Чхіквадзе у цих виставах.

«Перебудова» другої половини 80-х рр.: надбання та втрати. Ліквідація цензури, різке поширення репертуарних можливостей, студійний рух, перебудова театральної справи, створення спілок театральних діячів, зростання творчої самостійності театральних колективів. Небезпека комерціалізації мистецтва, театр та введення ринкових відносин.

Режисерська творчість Г. Волчек, О. Гончарова, М. Захарова, О. Єфремова, Л. Додіна, В. Фокина, Р. Віктюка та ін.

Самостійна робота: Творчість провідних режисерів кінця ХХ – початку ХХІ ст.

Тема 12. Сучасний театральний процес.

Проблеми та суперечності сучасного театального мистецтва. Безплідний шлях перетворення театру в публіцистичне доповнення до засобів масової інформації. Зростаюча увага до глибинних процесів внутрішнього життя людей, вічної проблеми буття, загальнолюдської моралі. Пошуки сучасної драматургії. «Нова-нова драма».

Розмаїття пошуків режисерської виразності, оновлення форм сценічного реалізму. Провідні майстри режисури: А. Васильєв, М. Розовський, Е. Някрошюс, К. Гінкас, П. Брук, Е. Гротовський, Д. Доннелан, Б. Уїлсон, Т. Сузукі, Ян Фабр, С. Вальц, А. Мнушкіна, Клим, Ю. Погрибничко, П. Фоменко, В. Фокін, В. Мірзоєв, Н. Чусова, К. Богомоллов та ін.

Перформанс, боді-арт, хепенінг. Мюзикл та рок-опера. Театр.dok.

Семінарське заняття: Постмодернізм: еволюція законів драми в новітніх стильових течіях.

Семінарське заняття: Сучасний театральний процес.

Самостійна робота: Експерименти та пошуки сучасного театру.

7. Методичні рекомендації до семінарських занять та самостійної роботи здобувачів вищої освіти (Завдання до семінарських занять та самостійної роботи)

РОЗДІЛ 1

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ВІД ВИТОКІВ ДО КІНЦЯ СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

Тема 1. Виникнення театру.

Семінарське заняття: Проблематика походження театру і драми: культу Діоніса.

Мета: скласти уявлення про витоки й генезис сценічного мистецтва.

Питання:

1. Феномен театру в контексті цивілізаційних змін.
2. Релігійні уявлення та міфологічна традиція як витоки видовищної культури.
3. Театральний аспект культу Діоніса.
4. Поняття «видовище».
5. Затвердження мистецтва театру.

Література: [5; 7; 8; 9; 15; 17; 21; 33; 46; 58].

Самостійна робота: Виникнення театру.

Мета: осмислити зачатки драми в контексті принципів діонісійських дійств.

Література: [5; 7; 8; 9; 15; 21; 33; 46; 58].

Тема 2. Античний театр

Семінарське заняття: Антична драматургія.

Мета: ознайомитись з творчістю античних драматургів, засвоїти структуру античної трагедії та комедії.

Питання:

1. Виникнення та еволюція жанрів античної драматургії, їх основні особливості та відмінності.
2. Структура давньогрецької трагедії та комедії.
3. Місце та значення хору в давньогрецькій трагедії.
4. Аристотель про трагедію.
5. Основні жанри римської драматургії.
6. Принципи сценічного втілення.
7. Антична драматургія у постановках провідних режисерів світу.

Література: [5; 7; 8; 9; 15; 17; 21].

Самостійна робота: Організаційні принципи античного театру: архітектура, сцена, вистава, актор.

Мета: засвоїти принципи театрального мистецтва античності, визначити його вплив на розвиток європейського театру та драматургії.

Література: [5; 7; 8; 9; 15; 21; 33; 46; 58].

Тема 3. Середньовічний театр

Семінарське заняття: Два виміри еволюції середньовічного театру.

Мета: засвоїти головні відмінності жанрів середньовічного театру.

Завдання: підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Дві паралелі розвитку театру середньовіччя.
2. Творчість середньовічних гістріонів, вагантів, мінестрелей...
3. Літургійна та напівлітургійна драма.
4. Містеріальний театр.
5. Міраклі.
6. Мораліте.
7. Виникнення та еволюція фарсу.
8. Діяльність скоморохів.

Література: [5; 7; 8; 9; 15; 17; 21; 64; 65].

Самостійна робота: Використання принципів середньовічного театру видатними європейськими режисерами.

Мета: засвоїти головні відмінності жанрів середньовічного театру.

Література: [5; 7; 8; 9; 15; 17; 21; 64; 65].

РОЗДІЛ 2

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ТЕАТРУ

Тема 4: Драматургія і театр епохи Відродження. Створення професійного театру

Семінарське заняття: Театр доби Відродження – якісний прорив в розвитку сценічного мистецтва.

Мета: осмислення епохи Відродження як етапу підйому мистецтва в європейській культурі, коли знову стали затребувані і засяяли новими гранями ідеали античності мистецтва театру.

Питання:

1. Відродження – якісно новий етап в історії західноєвропейської культури.
2. Зміни всіх аспектів театрального життя: поява нових форм, жанрів, театральних професій; видозміна самих принципів театрального мистецтва.
3. Архітектура, що відклала відбиток на розвиток мистецтва театру: поряд з античними театрами з'являються нові, які переосмислюють театральний простір, поєднуючи сцену і глядацьку залу.
4. Використання по-новому музики, світла, декорацій, що призвело до становлення бурхливого розвитку нової театральної форми – класичної опери.
5. Знайдення нових видовищні форм та розвиток в двох напрямках: ренесансної «вченої комедії» і народної комедії-імпровізації – «комедії дель арте».
6. Розроблення теоретиками принципів професійного сценічного театру та осмислення канонів драматургії як важливої тенденції становлення нового мистецтва театру.

Література: [4; 5; 7; 8; 9; 15; 21; 23; 32; 33; 53].

Семінарське заняття: Драматургія В. Шекспіра.

Мета: проаналізувати жанрово-стильові особливості драматургії В. Шекспіра, етапи його творчості та сценічну історію творів.

Питання:

1. Проблематика авторства В. Шекспіра.
2. Етапи драматургічної творчості.
3. Комедії В. Шекспіра.
4. Особливості побудови історичних хронік В. Шекспіра.
5. Трагедії В. Шекспіра.
6. Драматургія В. Шекспіра на сценах європейських театрів.

Література: [5; 7; 8; 9; 15; 21; 23; 26; 44; 47; 52].

Самостійна робота: Національні особливості ренесансного театру у країнах Європи.

Мета: Засвоїти особливості розвитку театру епохи Відродження у різних країнах.

Завдання:

1. Ознайомитись з творчістю драматургів доби Відродження.
2. Скласти характеристику особливостей сценічного мистецтва (організація театральної справи, улаштування театрального приміщення, оформлення вистав, акторська майстерність тощо) різних національних шкіл в епоху Відродження.

Література: [4; 5; 7; 8; 9; 15; 21; 23; 32; 33; 53].

Тема 5: Драматургія та театр Класицизму.

Семінарське заняття: Концептуальні поля театрів бароко і класицизму.

Мета: осмислення філософсько-естетичного виміру театру бароко та канонів класицистичного мистецтва театру.

Питання:

1. Художні принципи театру бароко.
  2. Французький театр епохи Людовика XIV.
  3. Естетика французького класицизму.
  4. Н. Буало – теоретик класицистичного канону.
  5. Ж.-Б. Мольєр – творець жанру «високої комедії».
- Література: [1; 3; 4; 5; 7; 8; 9; 10; 11; 15; 21; 31; 33; 73].

Самостійна робота: Школа класицизму, її нормативний характер.

Завдання: проаналізувати драматичний твір представника класицизму на конкретних прикладах та визначити застосування або порушення «правила трьох єдностей»; підготувати реферат на одну із запропонованих тем.

1. Особливості німецького класицизму.
  2. Національні своєрідності російського класицизму.
  3. Творчість О. Сумарокова.
  4. Творчість В. Ломоносова.
  5. Акторська школа французького класицизму.
  6. Класицизм на російській сцені.
- Література: [1; 3; 4; 5; 7; 8; 9; 10; 11; 15; 21; 31; 33; 73].

Тема 6: Драматургія та театр Просвітництва XVIII ст.

Семінарське заняття: Особливості акторського мистецтва епохи Просвітництва.

Мета: засвоїти характер змін у виконавському мистецтві доби Просвітництва, ознайомитись із творчістю провідних майстрів сцени.

Питання:

1. У зв'язку з чим була викликана реформа акторського мистецтва, яка відбулась у театрі доби Просвітництва?
2. Д. Гаррік – провідний актор англійської сцени та його реформи.
3. «Парадокс про актора» Д. Дідро – найважливіший трактат про акторське мистецтво.
4. Акторське мистецтво в Німеччині (Нейбер, Екгоф, Шредер).
5. Режисерська діяльність Гете та веймарська акторська школа.
6. Особливості драматургії Ф. Шиллера.
7. Акторське мистецтво кінця XVIII ст. в Росії (Я. Шумський, В. Померанцев, Я. Шушерін, П. Плавильщиков).
8. Розвиток кріпосних театрів в Росії.

Література: [1; 3; 4; 5; 7; 8; 9; 10; 11; 15; 16; 33; 62; 91].

Самостійна робота: Драматургія епохи Просвітництва.

Мета: аналіз драматичних творів доби Просвітництва.

Завдання:

1. Означити основні характеристики нових жанрів, що виникли в цей період.

2. Дослідити еволюцію «міщанської драми».
Література: [1; 3; 4; 7; 8; 9; 10; 11; 21; 33; 92].

РОЗДІЛ 3

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ХІХ ст.

Тема 7. Театр першої половини ХІХ ст.

Самостійна робота: Акторське мистецтво першої половини ХІХ ст.

Мета: дослідити характер змін, що відбуваються в акторському мистецтві різних національних шкіл та напрямків (романтизм, реалізм).

Завдання: підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Особливості сценічного мистецтва романтизму.
2. Акторська творчість П. Бокаж та М. Дорваль.
3. Е. Кін – актор-романтик англійської сцени.
4. Найвідоміші виконавці водевілів на російській сцені (М. Дюр, В. Живокіні, В. Асенкова).
5. М. Щепкін – засновник реалістичного методу в російському сценічному мистецтві.

6. П. Мочалов – актор-бунтар.

7. Акторська творчість О. Мартинова.

8. Великий французький актор Ф. Леметр.

9. Видатна трагічна актриса Е. Рашель.

Література: [2; 3; 5; 7; 8; 9; 10; 11; 14; 16; 18; 28; 61; 67].

Тема 8: Драматургія та театр другої половини ХІХ ст.

Семінарське заняття: Акторське мистецтво та специфіка сценічної практики другої половини ХІХ ст.

Мета: засвоїти особливості сценічної практики другої половини ХІХ ст., орієнтуватись у напрямках та стилях виконавського мистецтва.

Питання:

1. Особливості реалістичного методу акторського виконання.
2. Провідні акторські школи російського театру: Малого (династія Садовських, Г. Федотова, М. Єрмолова, О. Ленський, О. Южин-Сумбатов) та Олександрінського театрів (М. Савіна, В. Давидов, К. Варламов).
3. Майстри провінційного театру Росії (М. Рібаков, В. Андрєєв-Бурлак, М. Дальський та ін.)
4. Акторська школа «театру удавання» у Франції (Е. Го, Ж. Муне-Сюллі, С. Бернар, Коклен-старший).
5. Великі італійські трагіки – А. Рісторі, Е. Россі, Т. Сальвіні, Е. Дузе.

Література: [2; 3; 5; 7; 8; 9; 10; 11; 14; 15; 16; 34].

Самостійна робота: Головні напрямки розвитку театру та драматургії другої половини ХІХ ст.

Мета: засвоїти основні характеристики стилів і напрямків, що побутували в європейському театрі другої половини ХІХ ст.

Завдання:

1. Аналіз драматургії зазначеного періоду.

2. Визначення стилєвих, національних тощо особливостей драматургії другої половини XIX ст.

Література: [2; 3; 5; 7; 8; 9; 10; 11; 15; 16; 21; 32; 60; 61].

Тема 9: Драматургія та театр кінця XIX – початку XX ст.: течії та тенденції.

Семінарське заняття: «Нова драма».

Мета: засвоїти зміст поняття «Нова драма», визначити характер змін, які відбувались у драматургії кінця XIX – початку XX ст.

Питання:

1. Що означає термін «Нова драма»?
2. Які нові теми та герої з'являються у драматургії?
3. Які зміни відбуваються у структурі драматичного твору представників «нової драми»?
4. Основні течії та тенденції драматургії кінця XIX – початку XX ст.
5. Аналіз творчості провідних представників «нової драми».
6. Проблеми сценічного втілення нової драматургії.

Література: [4; 5; 9; 11; 17; 21; 32; 56; 60; 77; 80].

Семінарське заняття: Принципи постановочної режисури у творчості провідних європейських режисерів.

Мета: з'ясувати як відбувалось становлення режисури як виду театрального мистецтва, відслідкувати історію формування принципів постановочної режисури у творчості провідних європейських режисерів.

Питання:

1. Етимологія терміну «режисура».
2. Хто займався організацією постановки вистави у театрі до появи режисури як самостійної професії?
3. Які чинники спричинили виокремлення режисури в окремий вид мистецтва?
4. Рух «вільних театрів» у Європі.
5. Реформа сценічного та акторського мистецтва з появою режисерського театру.
6. Творчість провідних європейських режисерів: К. Станіславський, Г. Крег, А. Антуан, О. Брам, М. Рейнхардт, та ін.

Література: [4; 5; 6; 9; 17; 11; 21; 32; 45; 48; 54; 57; 59; 66; 74; 75; 85; 90; 97; 103].

РОЗДІЛ 4 ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО XX–XXI ст.

Тема 10: Театр першої половини XX ст.

Семінарське заняття: Театр абсурду.

Мета: ознайомлення з особливостями театру абсурду.

Питання:

1. Як виникло поняття «театр абсурду» і що воно означає?

2. Особливості драматургії театру абсурду.
  3. Абсурдизм Е. Йонеско, С. Беккета, Г. Пінтера, С. Мрожека та ін.
  4. Проблеми сценічного втілення драматургії абсурду.
  5. Антонен Арто (1896-1948) – видатний теоретик та практик театрального авангарду.
- Література: [8; 9; 10; 17; 19; 25; 29; 38; 82; 98; 100].

Самостійна робота: Явище політичного театру.

Мета: визначити характер і головні своєрідності політичного театру.

Питання:

1. Історія виникнення політичного театру.
  2. Етапи та тенденції розвитку політичного театру.
  3. Своєрідності розвитку політичного театру в різних країнах Європи.
  4. Програма політичного театру Е. Піскатора.
  5. «Епічний театр» Б. Брехта.
  6. Політичний театр у СРСР.
  7. Використання прийомів політичного театру у творчості Ю. Любимова.
- Література: [8; 9; 10; 17; 21; 29; 33; 43; 48; 69; 70; 71; 72; 109].

Самостійна робота студентів: Драматургія і театр у США.

Мета: ознайомлення з театральними процесами в США першої половини

XX ст.

Завдання: підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Організаційна структура театрів Бродвею.
  2. Спроби створення репертуарного театру («Груп»).
  3. Драматургія Л. Хельмана та Е. Хемінгуея.
  4. Шекспірівські вистави О. Уелса.
  5. «Поетичний реалізм» театру Т. Уільямса.
  6. Драматургічна творчість А. Міллера.
  7. Драматургія Е. Олбі.
  8. Розвиток у США радикальних театрів.
  9. Акторське мистецтво США першої половини XX ст.
- Література: [8; 9; 10; 17; 21; 24; 33; 43; 72; 109].

Тема 11. Театр кінця XX – початку XXI ст.

Самостійна робота студентів: Творчість провідних режисерів кінця XX – початку XXI ст.

Мета: визначити характер пошуків режисерського театру кінця XX – поч. XXI ст.

Питання:

1. Ж.-Л. Барро та його місце у сучасному французькому театрі.
2. П. Штайн – провідний німецький режисер.
3. Експерименти західноєвропейських режисерів: Ян Фабр, С. Вальц, Ж. Лепаж, М. Абрамович та ін.
4. Видатні режисери російського театру (Г. Товстоногов, А. Ефрос, Л. Додін, Ю. Любимов, О. Єфремов, О. Гончаров, Г. Волчек, Р. Віктюк, М. Захаров, К. Богомоллов та ін.).

Література: [5; 9; 11; 17; 19; 30; 35; 39; 40; 41; 42; 49; 50; 51; 54; 69; 70; 71; 79; 81; 94; 96; 99; 101; 106; 107; 108].

Тема 12. Сучасний театральний процес.

Семінарське заняття: Постмодернізм: еволюція законів драми в новітніх стильових течіях.

Мета: осмислити в додатку до театрального мистецтва прояв філософії постмодернізму, в основі якого лежить специфічна парадігмальна установка на сприйняття світу як хаосу, іронії над навколишнім світом або над самим собою, тим самим рятуючи себе від вульгарності і виправдовуючи свою споконвічну вторинність.

Питання:

1. Використання готових форм як основоположна ознака стилю – звернення до готового, минулого, що відбулося з метою заповнити недолік власного змісту.
2. Відступ від публічності в елітарність, що пов'язано з невідповідністю домінування художнього стилю вимогам масового глядача – постмодерністський театр відступає на невеликі імпровізовані майданчики, а спектакль перетворюється в інсталяцію.
3. Живий відгук на швидкий розвиток технологій, які знаходять своє місце на сцені в якості сценічних образів.

Література: [9; 11; 17; 19; 21; 30; 39; 40; 41; 42; 49; 50; 51; 69; 70; 71; 79; 81; 94; 101; 106]

Самостійна робота: Експерименти та пошуки сучасного театру.

Мета: проаналізувати процеси, що відбуваються у сучасному театральному мистецтві.

Завдання: підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Театр постмодернізму.
2. Мюзикл та рок-опера.
3. Перформанс.
4. Хепенінг.
5. Театр.doc.
6. Театральна майстерня ім. Вс. Мейерхольда.
7. Діяльність «Кодмеді Франсез».
8. «Королівський шекспірівський театр».
9. Експериментальний «Театр-лабораторія» Є. Гротовського.
10. «Фольксбюне».
11. «Цирк дю Солей».
12. S.T.O.M.P.
13. Театральний Бродвей.
14. Рух «позабродвейських» та «поза-позабродвейських» театрів.
15. Діяльність театру «Сучасник».
16. Театр на Таганці.
17. Театр ім. Ленінського комсомолу («Ленком»).
18. БДТ.

19. МДТ.
20. Театр-студія під керівництвом О. Табакова.
21. Школа драматичного мистецтва А. Васильєва.
22. Театр «Майстерня П. Фоменка».
23. «Сатирикон».
24. Провідні європейські школи акторської майстерності.

Література: [9; 11; 17; 19; 21; 30; 39; 40; 41; 42; 49; 50; 51; 69; 70; 71; 79; 81; 94; 101; 106].

8. Робота над рефератом

Однією з найбільш актуальних форм індивідуальної самостійної роботи здобувача вищої освіти є реферат як засіб розвитку творчого мислення й поглиблення знань, осмислення та узагальнення матеріалу, надбання навичок роботи з існуючими дослідницькими розвідками та науковою літературою.

Реферат – один з видів контролю з курсу «Історія світового театру».

Реферат являє собою дослідження, пов'язане з розробкою питань історії та теорії театрального мистецтва. Запропоновані для рефератів теми обрані й сформульовані таким чином, що б при написанні здобувачі вищої освіти могли висловити альтернативні думки зі складних питань розвитку театру та сформулювати власну точку зору на досліджувану проблему. Тому при оцінюванні реферату враховується не тільки фактичний матеріал, але і його аналіз, насамперед, автора.

«Реферат» (від лат. «Reffere» – доповідати, повідомляти) в традиційному «латинському» сенсі – це творчий звіт або виклад змісту обраної теми роботи. Саме творчо працюючий здобувач вищої освіти може поглибити або розвинути деякі ідеї поділяємої їм точки зору, що існує в науці, але може й надати свою власну оригінальну трактовку, виходячи від протилежного, тобто заперечуючи існуючі позиції і пропонуючи свою інтерпретацію проблеми.

Здобувач вищої освіти повинен проявити суттєву активність у самостійному підборі першоджерел; щодо тексту реферату, то він повинен бути написаний на належному науково-теоретичному рівні, що проявляється у використанні фахової термінології, логіці викладу матеріалу й конкретиці висловлення особистих думок.

Слід підкреслити, що значний відсоток основного тексту мають складати особисті думки, висновки й узагальнення автора роботи. Реферат не може складатися тільки з відтворення компіляційного синтезу поглядів дослідників та цитат.

Цитати використовуються за двома принципами. Перший – у вільному викладенні; другий – буквально цитування. У першому випадку лапки не використовуються, і перед крапкою (наприкінці висловлення) подаються вихідні данні першоджерела, яке цитується. У другому випадку – обов'язково використовуються лапки, які обрамляють цитату; вихідні данні першоджерела подаються після лапок.

Оформлення вихідних даних у тексті здійснюється за наступним принципом: з початку подається номер першоджерела у списку літератури в

рефераті, потім, через кому, сторінка, де знаходиться цитата; вихідні данні обрамляються квадратними дужками. Наприклад, [2, 25] – першоджерело у списку літератури стоїть під другим номером, а цитата знаходиться на 25 сторінці. Якщо першоджерелом є стаття у періодичному виданні, то у тексті подається тільки номер у списку використаних джерел.

Як і будь-яке наукове дослідження, реферат повинен мати чітку структуру та наступні компоненти: титульний аркуш, зміст, вступ, основна частина, висновок, список використаних джерел. У вступі обґрунтовується актуальність обраної теми, загальний погляд на неї. Може бути означено мету, завдання, об'єкт і предмет творчої роботи, наукову новизну і практичну значущість, виділено гіпотезу; розглянуто основні літературні джерела.

Основний текст поділяється на розділи та підрозділи, що відбивають аспекти висвітлення теми, а саме, може торкатися історичного аспекту – характеризувати обрану епоху, інтерпретувати домінуючі принципи розвитку театрального мистецтва того часу, крім того, теоретичного – розглядати основні поняття й еволюцію поглядів на обрану проблематику.

У висновках на підставі поставленої мети та експонованих завдань наводяться основні висновки-результати роботи (при наявності – гіпотези, наводиться підтвердження або спростування останньої). Крім основної частини, реферат складають список використаних джерел – джерела можуть бути як літературні, так і інтерактивні (електронні) – *з обов'язковими посиланнями в тексті* та додатки (при необхідності).

Основний текст повинен складати не менше 20 сторінок звичайного формату паперу для друку.

9. Контрольна робота

Обсяг контрольної роботи – 1 др. арк./ 20–25 сторінок друкованого тексту. Титульний аркуш є першою сторінкою контрольної роботи. Структурні елементи – «титульний лист», «зміст», «вступ», «текст», «висновки», «список використаних джерел» – є обов'язковим; додатки розміщують після основної частини роботи.

Текст контрольної роботи – це виклад відомостей про предмет розглядання з метою розкриття його сутності. Цитати повинні бути забезпечені посиланням на джерело за правилами бібліографії. Темою роботи можуть бути питання теорії та історії мистецтва театру чи аналіз драматургічного твору.

У другому випадку на прикладі однієї із п'єс слід окреслити характерні риси творчості драматурга, стильові та художні риси твору, жанрові особливості та зв'язок зі сценічним мистецтвом свого часу (споруда театру, оформлення, режисура, сценічне мистецтво).

Необхідно сформулювати тему, ідею, конфлікт п'єси, відтворити історію її створення і сценічного втілення. Задача здобувача вищої освіти – скласти свою думку з проблем творчості драматурга та його інтерпретаторів на сцені, керуючись аналізом тексту п'єси, художніми критеріями, коментарями спеціалістів.

10. Форми поточного та підсумкового контролю

Методи навчання:

- лекції;
- семінарські заняття;
- самостійна робота;
- письмові роботи (реферат /есе /завдання експрес-контролю /тест);
- рецензування театральних вистав /аналіз драматургічного твору.

Форми контролю:

- усне опитування;
- реферат /есе;
- презентація;
- доповідь на семінарському занятті /колоквіумі;
- письмове тестування;
- підсумковий контроль.

Розподіл балів, які отримують студенти

1-й етап поточного контролю			2-й етап поточного контролю			Рубіжний контроль	3-й етап поточного контролю			4-й етап поточного контролю			Рубіжний контроль	Підсумковий контроль	Сума
Розділ 1			Розділ 2				Розділ 3			Розділ 4					
15			15				15			15					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	10	T7	T8	T9	T1	T11	T12	10	20	100
5	5	5	5	5	5		5	5	5	5	5	5			

Шкала нарахування балів за основні форми навчальної діяльності:

- підсумковий контроль — 20 балів;
- рубіжний контроль — 10 балів;
- поточний контроль за темами — 5 балів;
- реферат /есе — від 10 до 20 балів;
- доповідь на семінарському занятті /колоквіумі — від 5 до 10 балів;
- презентація — від 10 до 20 балів;
- завдання експрес-контролю /тест — 5 балів.

Можлива кількість балів, набраних до підсумкової форми контролю:

- залік — від 60 до 100 балів;
- іспит — від 60 до 90 балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
74–81	C		
64–73	D	задовільно	
60–63	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методичне забезпечення курсу

Пакет навчально-методичного забезпечення: силабус; навчально-методичний комплекс (робоча програма; конспект лекцій; інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять з дисципліни; інструктивно-методичні матеріали до самостійної роботи здобувачів вищої освіти); аудіо-візуальні матеріали; профільні Internet-ресурси.

11. Термінологічний словник-довідник по курсу

АВАНСЦЕНА – передня частина перед завісою, теж саме, що і **ПРОСЦЕНІУМ**.

АГОН – змагання артистів, які щорічно проводились у Стародавній Греції; в античній комедії – діалог та конфлікт супротивників, який складає сутність п'єси.

АКТ – частина драматургічного твору, окрема ДІЯ.

АКТОР – виконавець ролей у драматичних, оперних, балетних тощо виставах.

АМПЛУА – тип ролі актора, що відповідає його віку, зовнішності та стилю гри: субретка, трагесті, герой-любовник, трагік, простак, інженю тощо.

АНТАГОНІСТ – персонажі, які знаходяться в опозиції або в конфлікті один до одного, є антагоністами.

АНТИТЕАТР – драматургія та стиль гри, який заперечує всі принципи театральної ілюзії.

АНТРАКТ – перерва між діями вистави.

АПАРТЕ – мова персонажу, яка адресована до самого себе (і відповідно до публіки).

АПЛОДИСМЕНТИ – хлопання у долоні публіки на знак схвалення того, що виконується на сцені.

АРЛЕКІН – один з найпопулярніших персонажів італійської «комедії масок».

АТЕЛАНА – коротенька п'єса фарсового характеру з постійними персонажами.

БАЛАГАН – різновид видовищного народного мистецтва гумористичного характеру; тимчасова споруда для театральних, циркових або естрадних вистав.

БИМЕХАНІКА – термін використаний В. Мейєрхольдом для опису системи фізичного тренування актора, основною метою якого є негайне виконання завдань, що отримані ззовні (актором від режисера).

БОГ З МАШИНИ (DEUS EX MACHINA) – невинуватена поява персонажу драми, який змінює перебіг дії та вирішує конфлікт. У переносному значенні – невинуватений та несподіваний поворот сюжету.

БУРЛЕСК – форма комічного перебільшення, розмова про серйозні речі у жартівливій манері.

БУФОНАДА – жартівлива сценка, яка побудована на перебільшенні.

ВАР'ЄТЕ – різновид видовищного мистецтва, невеличкий ресторан чи бар, в якому виступають актори різних жанрів, переважно гумористичного характеру, естрадний театр.

ВИСТАВА – видовище, все що виставляється напоказ.

ВІДЧУЖЕННЯ – прийом встановлення дистанції у відношенні до зображуваної реальності, у результаті чого вона постає у новій перспективі, відкриваючи в ній невидимі або риси, що стали звичними.

ВОДЕВІЛЬ – жанровий різновид комедійної драматургії, вистава з куплетами і танцями, легка комедія.

ГЕРОЙ – у драматургії та театр – головний персонаж; тип персонажу, який має виняткову силу і міць.

ГПОКРИТ – одна із назв актора в давньогрецькому театрі, який відповідав на запитання хору.

ГІСТРІОН – актор у давньому Римі, який виступав без масок, у середньовіччі – мандрівний актор.

ГРИМ – мистецтво зміни зовнішності актора, переважно його обличчя за допомогою гримувальних красок (гриму), пластичних та волосяних накладок, парика, зачіски тощо, відповідно до вимог ролі.

ДЕВТЕРАГОНІСТ – актор, який виконує другу роль.

ДЕКЛАМАЦІЯ – мистецтво виразного читання вголос, іноді занадто театральна, штучна манера акторського виконання.

ДЕКОРАЦІЯ – елемент художнього оформлення сценічного простору; створення на сцені живописними, образотворчими, архітектурними засобами зорового образу вистави.

ДИВЕРТИСМЕНТ – вистава, що складається з окремих номерів чи фрагментів, колись виконувалась наприкінці видовища.

ДИДАСКАЛІЙ – настановлення, надані автором своїм виконавцям щодо інтерпретації тексту п'єси; у давньогрецькому театрі автор – нерідко режисер та виконавець власного твору.

ДІАЛОГ – розмова між двома чи декількома персонажами.

ДІЯ – у видовищному мистецтві послідовність сценічних подій, сума вчинків персонажів, з яких складається сюжет, а також частина драматичного твору, теж саме, що і **АКТ**.

ДИФИРАМБ – культові пісні на честь бога Діонісія, які виконувались хором та танцюристами під керівництвом **КОРИФЕЯ**.

ДРАМА – драматургічний твір взагалі, рід літератури, жанр драматургії.

ДРАМАТУРГ – письменник, який пише драматургічні твори – п'єси, сценарії тощо.

ДРАМАТУРГІЯ – мистецтво створення творів драматургічного роду літератури, теорія побудови драматургічних творів.

ЕКІКЛЕМА – рухома платформа у давньогрецькому театрі, яка викочувалась на оркестру із приміщення скени у тих випадках, коли потребувалось показати події, що відбувались всередині будинку, палацу або храму.

ЕКСОД – у давньогрецькому театрі заключна частина вистави, наприкінці якої актори та хор залишали місце гри.

ЕКСПОЗИЦІЯ – епізод сценарної конструкції, який стоїть на чолі композиції, перед зав'язкою, його метою є введення глядачів у дію, ознайомлення з драматургічним матеріалом та персонажами, з умовами сценічного існування.

ЕКСПРОМТ – імпровізаційна п'єса або принаймні така, що претендує на імпровізацію.

ЕОРЕМА – підйомна машина у давньогрецькому театрі.

ЕПІЗОД – самостійна, закінчена сцена драматичного твору, яка пов'язана з його основною темою.

ЕПІЛОГ – заключна частина твору, сцена, яка закінчує п'єсу та йде після розв'язки.

ЕТЮД – у театральній педагогіці вправа, призначена для розвитку і вдосконалення акторської техніки.

ЄДНІСТЬ МІСЦЯ, ЧАСУ І ДІЇ – вимоги до побудови драматургічного твору, що існують з доби класицизму: дія відбувається в одному місці на протязі короткого проміжку часу навколо однієї головної історії.

ЖАНР – тип мистецького твору, який характеризується схожими рисами, підпорядкований певним правилам.

ЖЕСТ – тілесний рух, частіше вольовий та контрольований актором, який здійснюється заради значення, більш чи менш залежного від тексту, що виголошується, або ж зовсім автономного.

ЗОНГ – засіб відчуження, музичний вставний номер, текст якого скоріше вимовляється або монотонно читається, ніж співається.

ІМПРОВІЗАЦІЯ – техніка драматичної гри, коли актор грає будь-що непередбачене, не підготоване заздалегідь і вигадане під час дії.

ІНТЕРМЕДІЯ – дивертисмент (акробатичний, драматичний, музичний і т.д.), який відіграється в антрактах п'єси, міждія.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ – особисте розуміння та відчуття твору постановником чи виконавцем, погляд з іншого боку, теж саме, що і **ТРАКТОВКА**.

ІНТРИГА – термін, який може означати основну ситуацію сюжету, зловмисність дії, підступні наміри одних дійових осіб щодо інших, схему подій, які відображають боротьбу персонажів між собою.

КАБАРЕ – різновид видовищного мистецтва, невеличкий ресторан чи бар, де виступають актори різних розважальних жанрів, те ж саме, що і **ВАР'ЄТЕ**.

КАРНАВАЛ – масове свято, гуляння з переодягненими персонажами, розвагами, конкурсами, з вуличними процесіями, танцями тощо.

КАРТИНА – одиниця п'єси, закінчена самостійна частина акту.

КАТАРСИС – обов'язковий елемент трагедії, емоційне очищення через співчуття, жаль та страх в момент їх виникнення у глядача.

КАТАСТРОФА – одна з частин античної трагедії, кінець дії, загибель героя, трагічна розв'язка.

КВІПРОКВО – непорозуміння, через яке одного персонажа приймають за іншого.

КОМЕДІЯ – один з головних жанрів драматургії, в якому сюжет будується на смішних, кумедних ситуаціях.

КОМЕДІЯ МАСОК (COMEDIA DELL'ARTE) – відомий різновид театрального видовища в Італії XVI–XVII століття, побудований на імпровізації та буфонаді з використанням образів персонажів-«масок», характери яких не змінюються.

КОМЕДІЯ ЕРУДІТА (COMEDIA ERUDITA) – вчена комедія, комедія інтриги в Італії в епоху Відродження, написана гуманістами.

КОМПОЗИЦІЯ – засіб, за допомогою якого будується драматичний твір, зокрема текст, структура твору, взаємозв'язок окремих її частин.

КОНФЛІКТ – обов'язковий елемент структури драматичного твору, зіткнення протилежних ідей та поглядів, загострення суперечностей, яке має форму драматичної боротьби.

КОРИФЕЙ – керівник хору в античній трагедії, у подальшій історії – ведучий театральний діяч, класик театрального мистецтва, майстер своєї справи.

КОТУРНИ – в античному театрі особливе акторське взуття з товстою підошвою для збільшення зросту виконавця, у переносному значенні «стояти на котурнах» – поводити себе занадто гордовито, зневажливо відноситись до оточення.

ЛАЦІ – термін *commedia dell'arte*, різноманітні трюки та кумедні номери і імпровізації, які ніяк не пов'язані з сюжетом.

ЛІБРЕТО – стислий переказ сюжету опери чи балету, будь-якої вистави.

ЛОА – в іспанському театрі пролог для акту-містерії або комедії.

МАРІОНЕТКА – театральна лялька, яка керується зверху за допомогою ниток або металевого прута актором-ляльководом.

МАСКА – спеціальна накладка з яким-небудь зображенням (обличчя, звіриної морди, голова міфологічної істоти тощо), яка одягається частіше за все на обличчя.

МЕЛОДЕКЛАМАЦІЯ – читання вголос віршів або прози у музичному супроводі.

МЕЛОДРАМА – різновид драми з сюжетом побутового характеру, з перебільшеними емоціями, несподіваними випадковостями та обов'язковою перемогою добра над злом; п'єса, в якій найбільш гострі драматичні моменти супроводжуються музикою для вираження емоцій персонажу, що мовчить.

МЕТАТЕАТР – театр, проблематика якого звернена до самого театру і який, відповідно, «говорить» сам про себе.

МЕТАФОРА – образне втілення поняття, те ж саме, що алегорія.

МІЗАНСЦЕНА – розташування акторів на сцені у відповідних співвідношеннях один до одного і з оточуючим речовим середовищем у той або інший момент вистави.

МІМ – особливий вид видовища в античному театрі, короткі сценки побутового та сатиричного змісту; актор або актриса – виконавці пантоміми.

МІМЕСИС – імітація або зображення будь-чого.

МІМІКА – передача певних почуттів за допомогою м'язів обличчя.

МІМОДРАМА – п'єса, в якій використовується тільки пластична мова тіла.

МІРАКЛЬ – жанр середньовічної релігійної віршованої драми моралізаторського характеру, сюжет якої базується на «диві», яке творять святі або Богоматір.

МІСТЕРІЯ – релігійна середньовічна драма на сюжети з Біблії та Євангелія або на теми з життя святих.

МОНОЛОГ – мова персонажу, не звернена безпосередньо до співрозмовника з метою отримати від нього відповідь.

МОНТАЖ – процес з'єднання частин в єдине ціле; драматургічна форма, в якій фрагменти тексту та сценічні фрагменти змонтовано у вигляді послідовних самостійних одиниць.

МОРАЛІТЕ – середньовічний драматургічний твір з алегоричними персонажами, який має дидактично-повчальний характер.

МОТИВ – неподільна складова частина інтриги, яка є автономною одиницею дії.

МЮЗИКЛ – п'єса та театральна вистава, що побудована на використанні різних видовищних жанрів: опери, оперети, балету, естради, драми тощо. Може бути побудований не лише на комедійному, але і на драматичному сюжеті.

МЮЗИК-ХОЛ – вид театрів, які дають концертні вистави з нескладним сюжетом (ревю, огляд).

НАДМАРІОНЕТКА – визначення, яке було використане Е. Крегом для визначення актора, якого він бажає бачити у розпорядженні режисера.

НАРАТОР – ведучий, оповідач, людина від театру, читець, найчастіше зустрічається в епічній, романтичній драматургії, інсценіровках, посередник між дійовими особами та глядачами.

НАСКРІЗНА ДІЯ – сума вчинків дійових осіб театральної вистави на шляху до певної мети, теж саме, що і єдина дія в драматургії.

ОБРАЗ – художнє уявлення про якесь явище чи ситуацію, засіб та форма показу дійсності у мистецтві.

ОПЕРЕТА – театральна вистава лірико-комедійного характеру, де розмови персонажів поєднуються зі співом та танцями.

ПАНТОМІМА – вистава, в якій передача інформації відбувається без слів, за допомогою рухів та міміки, те ж саме що і **МІМОДРАМА**.

ПАРАБАЗИС – частина давньогрецької трагедії, коли хор виходить на авансцену, щоб через свого корифея передати глядачам точку зору автора, його незгоду з тим, що відбувається.

ПАУЗА – перерва у розмові, мовчання.

ПЕРСОНАЖ – дійова особа художнього твору.

ПЕРСОНІФІКАЦІЯ – втілення певної ідеї у конкретний сценічний образ персонажу, уявлення про абстрактне явище у конкретному образі.

ПЕРФОМАНС – театр візуальних мистецтв, видовище у якому мистецьким об'єктом стає тіло виконавців (боді-арт), оточуючі побутові речі, як рівноправні поєднуються різні візуальні мистецтва (театр, танок, музика, відео, поезія та кіно), відбувається безпосереднє спілкування з глядачами. Дія П. відбувається не в театрі, а в музеях або художніх галереях.

П'ЄСА – літературний твір, що має драматургічну форму, який можна читати і ставити у театрі.

ПІДТЕКСТ – зміст, який не висловлено у розмові, але мається на увазі.

ПОДІЯ – в драмі вчинок персонажу, який призводить до важливих змін в долі дійових осіб, який є наслідком попередніх подій та готує наступні.

ПРЕМ'ЄР – актор, який виконує головні, найважливіші ролі.

ПРЕМ'ЄРА – перша театральна вистава, перший показ.

ПРОЛОГ – частина, яка йде перед текстом п'єси, передмова до п'єси.

ПРОТАГОНІСТ – у давньогрецькому театрі актор, який виконує головну роль.

ПРОСЦЕНІУМ – найближча до глядачів частина сцени перед завісою, **АВАНСЦЕНА**.

ПСИХОДРАМА – техніка психологічного та психоаналітичного дослідження, за допомогою якого робиться спроба аналізувати внутрішні конфлікти шляхом розігрування кількома протагоністами імпровізаційного сценарію з урахуванням деяких правил.

РАМПА – край сцени, лінія розподілу театрального простору на сцену та зал, у переносному значенні – сцена або театр взагалі.

РЕВЮ – естрадний огляд, вистава, яка складається з окремих сцен та номерів, що інколи поєднані загальною темою або легким сюжетом.

РЕЖИСЕР – фахівець в обов'язки якого входить постановка п'єси.

РЕКВІЗИТ – речі сценічної обстановки (за виключенням декорації та костюмів), якими користуються актори або маніпулюють у ході дії п'єси.

РЕМАРКА – стислі пояснення автора в тексті драматургічного твору.

РЕПЕРТУАР – перелік творів, що виконуються у театрі або з яким виступає окремий виконавець чи творчий колектив.

РЕПЕТИЦІЯ – робота з вивчення тексту та сценічної гри, яку виконують актори під керівництвом режисера, підготовка вистави.

РЕПЛІКА – один з елементів сценічного діалогу, заперечення, відповідь однієї дійової особи іншій.

РЕТРОСПЕКЦІЯ – сцена або мотив у п'єсі, який попереджає епізод, що розігрується.

РЕЧИТАТИВ – наспівна декламація, поєднання читання вголос та співу.

РИТМ – послідовне та рівномірне чергування різноманітних елементів, які складають твір.

РИТУАЛ – сформований через звичай та встановлений традицією порядок проведення якоїсь дії, церемоніал.

РОЗВ'ЯЗКА – епізод драматичного твору, який остаточно розв'язує всі конфлікти та протиріччя.

РОЛЬ – частина тексту драматургічного твору, яка зображає певну людину, сукупність тексту та гри актора.

СИНКРЕТИЗМ – суміш різноманітних за матеріалами елементів сценарію або вистави, їх з'єднаність, нерозчленування.

СКЕТЧ – коротка сценка, зазвичай комедійного характеру.

СКОМОРОХ – мандрівний актор Стародавньої Русі.

СОЛЛОКВІЙ – мова, звернена до самого себе, те ж, що і МОНОЛОГ.

СТАТИСТ – актор, що виконує другорядні ролі, учасник масової сцени.

СТРУКТУРА – взаємозв'язок складових частин єдиного цілого, внутрішня побудова, те, що має певну організацію.

СЦЕНА – майданчик, підмурки, на яких відбувається дія театральної вистави, а також частина драматургічного акту чи дії, ще видовище чи подія, а також театр взагалі.

СОТІ – середньовічна комічна п'єса, п'єса «дурнів».

СЦЕНОГРАФІЯ – мистецтво художнього оформлення сцени, вистави, видовища.

СЮЖЕТ – поступовий ряд подій, що пов'язані поміж собою та складають зміст твору.

ТЕАТР – особливий вид видовищного мистецтва, в якому життя відображається за допомогою драматичної дії, а також споруда, де відбуваються вистави.

ТЕАТР У ТЕАТРІ – вид вистави, сюжетом якої є постановка театральної п'єси.

ТЕАТРАЛІЗАЦІЯ – пристосування літературного матеріалу до вимог театрального мистецтва, переведення його у дійове видовище, використання у показі різних технічних засобів та елементів оформлення.

ТЕАТРОЗНАВСТВО – наука, що вивчає театр у всіх його проявах.

ТЕАТРОН – у давньогрецькому театрі, місце, з якого глядачі дивляться виставу.

ТЕМА – найголовніша проблема та певне коло конкретних явищ мистецького твору, в якому відбувається дія.

ТИП – літературний образ, в якому узагальнюються окремі риси зовнішності чи характеру персонажу, його соціальної, національної та професійної приналежності.

ТРАГЕДІЯ – жанр драматургії, який має в основі дуже загострений конфлікт, непримиренну боротьбу, загибель головних героїв.

ТРАГІКОМЕДІЯ – п'єса, яка має ознаки як комедії, так і трагедії.

ТРИТАГОНІСТ – у давньогрецькому театрі актор, що виконує третю роль.

ТРАКТОВКА – своє особисте розуміння чогось, свій варіант, те ж саме, що й **ІНТЕРПРЕТАЦІЯ**.

ФАБУЛА – стислий переказ найголовніших подій, які складають сюжет художнього твору в їх логічній послідовності.

ФАРС – середньовічна форма гротескної драматургії, за змістом та настроєм інколи брутальна і непристойна, спочатку демонструвалась як міждія, згодом набуває самостійного значення.

ФІГЛЯР – артист з народу, який виступав на міських площах, показував фокуси, акробатичні номери, імпровізовані вистави.

ФІЄРІЯ – п'єса, заснована на ефектах магії, дива, яскравої видовищності, в тому числі із вигаданими персонажами, які наділені понадлюдською силою (феї, демони, сили природи, міфологічні істоти тощо).

ФРАГМЕНТ – дрібна частина цілого, шматок якогось твору.

ХАРАКТЕР – сукупність рис та особливостей, які притаманні певній людині або явищу.

ХЕПЕНІНГ – форма сучасного театралізованого видовища, коли не використовуються текст чи заздалегідь задана програма, з використанням різноманітних технічних засобів та оточуючого середовища.

ХОР – колективний персонаж античного театру.

ХОРЕВТ – учасник давньогрецького хору.

ХРОНІКА – п'єса, побудована на основі історичних подій, іноді згаданих в історичній хроніці.

ЧЕТВЕРТА СТІНА – уявна стіна, яка відділяє сцену від глядацької зали.

12. Контрольні питання з дисципліни

1. Феномен театру в контексті світової художньої культури.
2. Генеза театральньо-видовищного процесу: релігійні уявлення і міфологічна традиція як витoki.
3. Культ Діоніса: святково-ритуальні форми як підґрунтя й символічні початки виникнення давньогрецької драми.
4. Роль Аристотеля в розвитку теорії драми.
5. Етимологія термінів «трагедія» та «комедія».
6. Зміст поняття «катарсис» в античній теорії драми.
7. Античний театр – колыска західноєвропейської драматургії.
8. Давньогрецький театр: змагання драматургів, характерні ознаки акторської майстерності.
9. Особливості давньогрецької оркестри.
10. Жанри античної драматургії, що використовували міфологічні сюжети. та жанри, що використовували сюжети сучасні.
11. Котурни та маска у давньогрецькому театрі.
12. Складові частини театральної споруди античності.
13. Організація видовищ Стародавньої Греції.
14. Давньоримський театр.
15. Маски ателани.
16. «Паліата» або «комедія плаща»
17. Комедія-тогата від паліата.
18. Введення до сценічної практики театральної завіси.
19. Походження терміну «роль».
20. Два виміри еволюції середньовічного театру.
21. Процес театралізації середньовічної літургії в контексті формування літургічної драми.
22. Акторське мистецтво середньовіччя: блазнівське трюкацтво, фіглярство народних забавників.
23. Жанрові відмінності міракля, містерії, мораліте.
24. Театр доби Відродження – якісний прорив в розвитку сценічного мистецтва.
25. Жанр ренесансної комедії «вчений».
26. Маски комедії дель арте.
27. Особливості театру шекспірівської епохи.
28. Жанр драматургії – пастораль.
29. Естетичний вимір бароко в мистецтві театру.
30. Французький театр епохи Людовика XIV.
31. «Правило трьох єдностей» класицистичного театру.
32. Ж.-Б. Мольєр – творець жанру «високої комедії».
33. Торжество розуму над стихією індивідуалістичних пристрастей в трагедіях П. Корнеля, Ж. Расіна.
34. Розвиток російського театру в XVII ст.: придворний і шкільний театри.
35. Ф. Волков – «батько російського театру».

36. Вертепний ляльковий театр.
37. М. Щепкін – реформатор російської сцени.
38. Просвітницький реалізм в акторському та режисерському мистецтві.
39. Прийоми просвітницького театру: розуміння акторської гри за Д. Дідро.
40. Герой «міщанської драми».
41. Поняття акторського та режисерського театру.
42. Поява в театрі історичних декорацій і костюмів.
43. Поясніть етимологію поняття «водевіль».
44. Значення терміну «добре зкросна п'еса».
45. Новітні привнесення до сценічного мистецтва Мейнінгенського театру.
46. Чехівська драматургія: синтез реалістичного методу з тонким розумінням природи театру.
47. Своєрідність режисури К. Станіславського.
48. Народження нової драми як відкриття нових принципів сценічного мистецтва.
49. Театр ХІХ століття: течія «інтелектуальної драми».
50. Тип театру, який на початку ХХ ст. почали називати умовним.
51. Концепція «театру жорстокості».
52. «Театр абсурду» як вияв панічних настроїв «маленької людини».
53. Ідейно-філософські принципи театрального мистецтва ХХ століття.
54. Театральний постмодернізм сьогодні.
55. Постмодернізм: еволюція законів драми в новітніх стильових течіях.
56. Театральні експерименти ХХІ століття.
57. Поняття «театралізація»: актуальний контекст.

13. Обов'язкові тексти для прочитання:

1. Андрєєв Л. «Анатема», «Життя людини».
2. Ануй Ж. «Антигона», «Жайворонок».
3. Арбузов О. «Таня».
4. Аристофан «Лісістрата».
5. Беккет С. «В очікуванні Годо».
6. Блок О. «Балаганчик», «Роза і хрест».
7. Бомарше П.О. «Севільський цирюльник», «Весілля Фігаро».
8. Брехт Б. «Матуся Кураж та її діти», «Життя Галілея».
9. Булгаков М. «Дні Турбіних», «Біг».
10. Вампілов О. «Полювання на качок».
11. Гавел В. «Протест».
12. Гауптман Г. «Перед сходом сонця», «Ткачі».
13. Гоголь М. «Ревізор», «Одруження».
14. Гольдоні К. «Слуга двом панам», «Господиня заїзду».
15. Горький М. «Міщани», «На дні».
16. Гоцці К. «Любов до трьох апельсинів», «Принцеса Турандот».
17. Грибоедов О. «Лихо з розуму».
18. Гюго В. «Рюї блаз», «Ернані».

19. Дюма О. (батько) «Кін, або Геній та розпутство».
20. Дюрренматт Ф. «Візит старої дами».
21. Еврипід «Медея».
22. Ердман М. «Самовбивця».
23. Есхіл «Прометей прикутий».
24. Ібсен Г. «Ляльковий дім», «Привиди», «Пер Гюнт».
25. Йонеско Е. «Лиса співачка», «Носорог».
26. Кальдерон П. «Стійкий принц», «Життя є сон».
27. Камю А. «Калігула».
28. Корнель П. «Сід».
29. Лермонтов М. «Маскарад».
30. Лопе де Вега «Овеча криниця», «Собака на сні».
31. Маяковський В. «Містерія-буф», «Клоп», «Баня».
32. Метерлінк М. «Сліпі», «Синя птиця».
33. Міллер А. «Смерть комівояжера».
34. Мольєр Ж.-Б. «Тартюф», «Дон Жуан», «Міщанин-шляхтич».
35. Мрожек С. «Емігранти».
36. Олбі Е. «Смерть Бессі Сміт».
37. О'Ніл Ю. «Любов під в'язами».
38. Осборн Д. «Озирися у гніві».
39. Островський О. «Доходне місце», «Гроза», «Ліс», «Таланти та шанувальники», «Безприданниця».
40. Петрушевська Л. «Любов».
41. Піранделло Л. «Шість персонажів у пошуках автора».
42. Пушкін О. «Борис Годунов», «Маленькі трагедії».
43. Расин Ж. «Федра».
44. Розов В. «У пошуках радості».
45. Рошін М. «Валентин і Валентина».
46. Сартр Ж.-П. «Мухи».
47. Скриб Е. «Стакан води».
48. Софокл «Антигона», «Цар Едіп».
49. Толстий Л. «Влада темряви», «Живий труп».
50. Тургенєв І. «Нахлібник», «Місяць на селі».
51. Уільямс Т. «Орфей спускається до пекла».
52. Філіппо Де Е. «Фелумено Мортурано».
53. Фонвізін Д. «Недоросль».
54. Чапек К. «Мати».
55. Чехов А. «Чайка», «Дядя Ваня», «Три сестри», «Вишневий сад».
56. Шварц Є. «Тінь», «Дракон».
57. Шекспір В. «Ромео та Джульєтта», «Гамлет», «Отелло», «Король Лір», «Річард III», «Приборкання непокірливої», «Дванадцята ніч».
58. Шеридан Р. «Школа лихослів'я».
59. Шиллер Ф. «Розбійники», «Підступність та кохання».
60. Шоу Б. «Професія місіс Уоррен», «Пігмаліон».

14. Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Алесенкова В. Н. Символ в театральній практиці рубежа ХХ–ХХІ століть : [монографія] / В. Н. Алесенкова. — Саратов : Наука, 2014. — 154 с.
2. Асеев Б. Н. Російський драматический театр від початків до кінця ХVІІІ в. / Б. Н. Асеев. — М. : Искусство, 1977. — 576 с.
3. Баканурский А. Г. Коммуникативні аспекти театральної постановки / Анатолий Баканурский. — Херсон : Гринь Д. С. [изд.], 2013. — 275 с.
4. Барнич М. М. Майстерність актора. Техніка «обману» : навч. посіб. / Михайло Барнич. — Київ : НАКККіМ, 2015. — 216 с.
5. Бояджиев Г. Н. Від Софокла до Брехта за сорок театральних вечорів / Г. Бояджиев. — М. : ГИТИС, 2009. — 418 с. — («ГИТИС» – студентам. Учебники. Учебные пособия).
6. Веселовська Г. І. Сучасне театральне мистецтво : навч. посіб. / Ганна Веселовська ; М-во культури України, Нац. акад. кер. кадрів культури і мистецтв. — Київ : НАКККіМ, 2014. — 142 с.
7. Владимиров С. В. К истории режиссуры : [сборник : в 2 ч.] / Сергей Васильевич Владимиров ; Рос. ин-т истории искусств ; [ред.-сост. А. П. Варламова]. — СПб. : Рос. ин-т истории искусств, 2012. — 2 ч.
8. Гвоздев А. А. Из истории театра и драмы / А. А. Гвоздев. — 2-е изд. — М. : URSS : Либроком, 2011. — 102 с. — (Школа сценического мастерства).
9. Гвоздев А. А. История европейского театра. Театр эпохи феодализма / А. А. Гвоздев. — Изд. 2-е. — М. : URSS : Либроком, 2011. — 330 с. : ил. — (Школа сценического мастерства).
10. Глушко С. А. Система театральной импровизации : [учеб.-метод. пособие] / Станислав Глушко. — Киев : Освита України, 2010. — 45 с. : ил.
11. Грунтовский А. В. Русский театр / А. В. Грунтовский. — СПб. : Рус. остров, 2012. — 454 с.
12. Данилов С. С. Русский драматический театр ХІХ в. Т. 2. / С. С. Данилов, М. Г. Португалова. — Л. ; М. : Искусство, 1974. — 283 с.
13. Дмитриев Ю. А. История русского и советского драматического театра. От истоков до современности / Ю. А. Дмитриев, Г. А. Хайченко. — М. : Просвещение, 1986. — 160 с.
14. Дорошевич А. Н. Стиль и смысл : кино, театр, литература / Александр Дорошевич ; Всерос. гос. ун-т кинематографии им. С. А. Герасимова (ВГИК). — М. : ВГИК, 2013. — 319 с.
15. Дунаева Е. А. Франция. Театр в лицах : учеб. пособие для студентов актер. и режиссер. фак. / Е. А. Дунаева ; М-во культуры РФ, Театр. ин-т им. Бориса Щукина при Гос. акад. театре им. Евгения Вахтангова, Каф. искусствознания. — М. : Граница, 2013. — 131 с.
16. Западноевропейский театр от эпохи Возрождения до рубежа ХІХ–ХХ століть : очерки / отв. ред. М. Ю. Давыдова — М. : Изд. центр РГГУ, 2001. — 436 с.

17. Захава Б. Е. Мастерство актёра и режиссёра : учеб. пособие / Б. Е. Захава ; под общ. ред. П. Е. Любимцева. — Изд. 7-е, стер. — СПб. [и др.] : Лань : Планета музыки, 2016. — 430 с.

18. Зубов А. Е. История театрально-декорационного искусства : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений, обучающихся по спец. «Режиссура театра», «Актер. искусство» / А. Е. Зубов ; Новосибир. гос. театр. ин-т. — Новосибирск : НГТИ, 2012. — 183 с. : ил. — (Учебная библиотека).

19. Иллюстрированная история мирового театра : пер. с англ. / под ред. Д. Б. Брауна. — М. : БММ АО, 1999. — 582 с.

20. Искусство режиссуры. XX век / сост.: С. К. Никулин, Л. А. Пичхадзе. — М. : Артист. Режиссёр. Театр, 2008. — 768 с.

21. Истоки режиссерской мысли : хрестоматия для студентов высш. учеб. заведений / Москов. гос. ун-т культуры и искусств, Рязан. заоч. ин-т (фил.), Каф. режиссуры ; [авт.-сост. Р. Е. Маркин]. — [Рязань] : Рязан. изд. дом, 2012. — 271 с.

22. История зарубежного театра : учебник / [А. В. Бартошевич и др.]. — СПб. : Искусство-СПб, 2005. — 573 с.

23. История русского драматического театра от его истоков до конца XX века : учебник / [И. Л. Вишневская и др.] ; отв. ред. Н. С. Пивоварова ; ГИТИС. — 4-е изд., испр. — М. : ГИТИС, 2016. — 619 с.

24. Клейман Ю. А. Американская режиссура первой трети XX века : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений, обучающихся по спец. «Актер. искусство», «Режиссура театра», «Театроведение» и по направлению подготовки «Театр. искусство» / Юлия Клейман. — СПб. : Изд-во С.-Петербур. гос. акад. театр. искусства, 2011. — 149 с.

25. Клековкін О. Ю. Театр при столиці. Методологія театрознавства : подорож. щоденник / Олександр Клековкін ; Нац. акад. мистецтв України, Ін-т проблем сучас. мистецтва. — Київ : Фенікс, 2013. — 428 с.

26. Кнебель М. О. Поэзия педагогики. О действенном анализе пьесы и роли : учеб. пособие / М. Кнебель ; ГИТИС. — М. : ГИТИС, 2010. — 420 с.

27. Кнебель М. О. Школа режиссуры Немировича-Данченко / М. О. Кнебель. — М. : ГИТИС, 2015. — 218 с.

28. Коптев Л. Н. Дотекстовые энергетические структуры в творчестве актера : монография / Л. Н. Коптев ; С.-Петербур. ун-т сервиса и экономики. — СПб. : С.-Петербур. ун-т сервиса и экономики, 2008. — 299 с.

29. Корниенко Н. Приглашение к Хаосу. Театр (Художественная культура) и синергетика. Попытка нелинейности : монография : пер. с укр. / Нелли Корниенко ; Нац. центр театр. искусства им. Леся Курбаса. — Киев : НЦТИ им. Леся Курбаса, 2010. — 277 с.

30. Корнієнко В. В. Теорія та практика французького театрального мистецтва XX століття : навч. посіб. / Владислав Корнієнко ; Нац. муз. акад. України ім. П. І. Чайковського. — Київ : НАКККіМ, 2013. — 223 с.

31. Корнієнко Н. М. Нелінійне театро(мистецтво)знавство: постнекласичний ландшафт. Від Фауста до Протея : [монографія] / Неллі Корнієнко. — Київ : Альтерпрес, 2013. — 263 с.
32. Костерина А. Б. История и метафизика русского театра : монография / А. Б. Костерина. — Екатеринбург : РГППУ, 2012. — 310 с.
33. Кулишова О. В. Античный театр : организация и оформление драматических представлений в Афинах V в. до н. э. / О. В. Кулишова. — СПб. : Гуманитар. акад., 2014. — 318 с. — (Studia classica. Отечественные исследования по античной и средневековой истории).
34. Льюис Дж. Г. Актеры и сценическое искусство / Дж. Г. Льюис ; пер. с англ. Ф. И. Павлова. — Изд. 2-е. — М. : URSS : Либроком, 2012. — 211 с. — (Школа сценического мастерства).
35. Максимов В. И. Театр. Рококо. Символизм. Модерн. Постмодернизм / Вадим Максимов. — СПб. : Гиперион, 2013. — 367 с.
36. Мальцева О. Н. Юрий Любимов. Режиссерский метод : спектакли Москов. театра драмы и комедии на Таганке, 1964–1998 / Ольга Мальцева. — [2-е изд.]. — М. : АСТ, 2010. — 410 с. : ил. — (Серия «Актерский тренинг. Золотой фонд актерского мастерства»).
37. Мастерство актера в терминах Станиславского / сост. М. А. Венецианова ; под ред. Л. Ф. Макарьева. — М. : АСТ ; Владимир : ВКТ, 2010. — 511 с. — (Золотой фонд актерского мастерства).
38. Мокульский С. С. История западноевропейского театра : в 2 ч. / С. С. Мокульский. — Изд. 2-е, испр. — СПб. [и др.] : Планета музыки : Лань, 2011. — 719 с.
39. Попов А. Д. Художественная целостность спектакля / А. Д. Попов ; ГИТИС. — М. : ГИТИС, 2012. — 249 с.
40. Портнова Т. В. История костюма (исторический и сценический костюм) : учеб.-метод. пособие для актер., режиссер., хореогр. фак. / Портнова Т. В. ; Ин-т рус. театра. — М. : ИРТ, 2011. — 413 с. : ил.
41. Стахорский С. В. Театральная культура Древней Руси / С. В. Стахорский. — М. : ГИТР, 2012. — 391 с.
42. Тальмин Я. Задачи, история и техника театра : руководство для любителей сцен. искусства / Я. Тальмин ; под ред. и с предисл. Н. Н. Ходотова. — Изд. 2-е. — М. : URSS, 2011. — 218 с. — (Школа сценического мастерства).
43. Театр как социологический феномен / Рос. акад. наук, Гос. ин-т искусствознания ; отв. ред. — СПб. : Алетейя, 2009. — 520 с.
44. Театральный костюм на рубеже веков, 1990–2015 / М-во культуры РФ, Гос. центр. театр. музей им. А. А. Бахрушина ; [текст.: Д. Родионов, И. Русанов]. — М. : ГЦТМ им. А. А. Бахрушина, 2015. — 378 с. : цв. ил.
45. Ткачева Е. А. История режиссуры зарубежного театра : конспект лекций / Е. А. Ткачева. — СПб. : Астерион, 2013. — 50 с.
46. Трубочкин Д. В. Древнегреческий театр / Дмитрий Трубочкин. — М. : Памятники ист. мысли, 2016. — 446 с. : ил.

47. Чепуров А. Монтировочное мышление : к истории формирования сценического текста спектакля / Александр Чепуров // Вопросы театра. — 2010. — № 1/2. — С. 287–291.
48. Черкасский С. Д. Мастерство актёра: Станиславский – Болеславский – Страсберг : история, теория, практика / Сергей Черкасский ; Рос.гос. ин-т сцен. искусств. — СПб. : РГИСИ, 2016. — 814 с. : ил.
49. Чечетин А. И. Основы драматургии театрализованных представлений : учебник / А. И. Чечетин. — Изд. 2-е, стер. — СПб. : Лань ; М. ; Краснодар : Планета музыки, 2013. — 283 с.
50. Шатина Л. П. О поэтике драмы : учеб. пособие по курсу «Поэтика драмы» для студентов высш. учеб. заведений, обучающихся по направлению подготовки (специальностям): «Режиссура театра», «Актер. искусство» / Л. П. Шатина ; Новосибир. гос. театр. ин-т. — Изд. 2-е, испр. и доп. — Новосибирск : Новосибир. гос. театр. ин-т, 2013. — 354 с.
51. Шахматова Е. В. Искания европейской режиссуры и традиции Востока / Е. В. Шахматова. — Изд. 3-е, испр. и доп. — М. : URSS, 2012. — 173 с. : ил.
52. Шевченко Е. С. Русская драма и театральный примитив : монография / Е. С. Шевченко. — Самара : Самар. ун-т, 2016. — 199 с.;
53. Шульпин А. П. Свой театр : очерки театр. движения рубежа XX–XXI веков / А. П. Шульпин ; Гос. ин-т искусствознания. — М. : Гос. ин-т искусствознания, 2010. — 286 с.
54. Эмихен Г. Греческий и римский театр / Г. Эмихен ; пер. [с греч.] И. И. Семенова. — Изд. 2-е, репр. — М. : URSS, 2012. — 308 с. : ил. — (Школа сценического мастерства).
55. Якубова Н. О. Театр эпохи перемен в Польше, Венгрии и России 1990 / Наталия Якубова. — М. : Новое лит. обозрение, 2014. — 370 с.

Допоміжна

56. Аникст А. А. Театр эпохи Шекспира / А. А. Аникст. — М. : Искусство, 1965. — 328 с.
57. Без цензуры: молодая театральная режиссура XXI века / [сост.: Т. Джурова, М. Дмитриевская, О. Кушляева]. — СПб. : Петербург. театр. журн., 2016. — 453 с. : ил.
58. Бернар С. Искусство театра / Сара Бернар ; пер. с фр. Н. А. Шемаровой. — СПб. [и др.] : Лань : Планета музыки, 2013. — 141 с. : ил. — (Мир культуры, истории и философии).
59. Бояджиев Г. Н. Мольер. Исторические пути формирования жанра высокой комедии / Г. Н. Бояджиев. — М. : Искусство, 1967. — 556 с.
60. Бояджиев Г. Н. Вечно прекрасный театр эпохи Возрождения / Г. Н. Бояджиев. — М. : Искусство, 1973. — 471 с.
61. Бояджиев Г. Н. От Софокла до Брехта за сорок театральных вечеров / Г. Н. Бояджиев. — Изд. 3-е, испр. — М. : Просвещение, 1988. — 351 с.

62. Брук П. Пустое пространство / Питер Брук. — Репр. изд. — М. : Кн. по требованию, 2013. — 103 с. — (Серия «Книжный ренессанс»).
63. Буткевич М. М. К игровому театру : в 2 т. / М. М. Буткевич. — М. : ГИТИС, 2010. — 2 т.
64. Вайман С. Т. Драматический диалог / С. Вайман ; Рос. акад. наук, Гос. ин-т искусствознания М-ва культуры РФ. — М. : УРСС, 2003. — 205 с.
65. Вахтангов Е. Б. На пути к Турандот / Евгений Вахтангов. — М. : Зебра Е, 2010. — 361 с. : ил. — (Актерская книга. Звезды русского театра).
66. Вокруг Гротовского : коллект. моногр. : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений, обучающихся по спец. «Актер. искусство», «Режиссура театра», «Театроведение» и по направлению подготовки «Театр. искусство» / С.-Петербур. гос. акад. театр. искусства ; [отв. сост. Л. В. Грачева]. — СПб. : Изд-во С.-Петербур. гос. акад. театр. искусства, 2009. — 204 с.
67. Гальцова Е. Д. Сюрреализм и театр : к вопросу о театральной эстетике французского сюрреализма / Елена Гальцова. — М. : РГГУ, 2012. — 546 с.
68. «Гамлет» в эпоху режиссерского театра: эволюция образа : коллект. моногр. / М-во культуры РФ, Рос. ин-т истории искусств ; [отв. ред. и сост. Д. Д. Кумукова]. — СПб. : РИИИ, 2016. — 310 с.
69. Гамлет на сценах российских театров / [сост. Л. Гостынская]. — М. : Галерея, 2014. — 303 с. : ил.
70. Георгий Товстоногов. Репетиции : режиссер. уроки Г. А. Товстоногова в Ленинград. гос. ин-те театра, музыки и кинематографии (1974–1977) / [лит. запись С. Лосева]. — СПб. : Балтийские сезоны, 2015. — 717 с.
71. Глеб Фильштинский. Свет для театра / сост. В. Хаунин. — СПб. : Балтийские сезоны, 2013. — 197 с. : ил.
72. Горфункель Е. И. Режиссура Товстоногова : [монография] / Е. И. Горфункель. — СПб. : Левша, 2015. — 524 с. : ил.
73. Девятова О. Л. Живая жизнь театра : вековая панорама : премьеры, мастера : монография / О. Л. Девятова ; М-во культуры РФ, Екатеринбург. гос. акад. театр оперы и балета. — Екатеринбург : Автограф, 2012. — 650 с.
74. Джеймс Б. Тайное станет явным : Шекспир без маски / Бренда Джеймс, Уильям Д. Рубинстайн. — М. : Весь мир, 2008. — 348 с.
75. Джурова Т. С. Концепция театральности в творчестве Н. Н. Евреинова : учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений, обучающихся по спец. «Режиссура театра», «Театроведение» и по направлению подготовки «Театр. искусство» / Татьяна Джурова ; С.-Петербур. гос. акад. театр. искусства. — СПб. : Изд-во С.-Петербур. гос. акад. театр. искусства, 2010. — 157 с.
76. Захава Б. Е. Вахтангов и его студия / Б. Е. Захава. — Изд. 3-е. — М. : Театр. ин-т им. Б. Щукина, 2010. — 293 с.
77. Зингерман Б. И. Театр Чехова и его мировое значение / Б. И. Зингерман. — М. : РИК Русанова, 2001. — 432 с.
78. Лакшин В. Я. Театральное эхо / Владимир Лакшин. — М. : Время, 2013. — 511 с.

79. Левченко О. Г. Театр у системі філософської антропології : монографія / Олена Левченко ; Нац. центр театр. мистецтва ім. Леся Курбаса. — Київ : НЦТМ ім. Леся Курбаса, 2012. — 289 с.
80. Липовецкий М. Н. Перформансы насилия: литературные и театральные эксперименты «новой драмы» / Марк Липовецкий, Биргит Боймерс. — М. : Новое лит. обозрение, 2012. — 371 с. : ил.
81. Литаврина М. Г. Десять жизней : неизвестные лица русской театральной педагогики за рубежом : [учеб. пособие] / М. Г. Литаврина. — М. : ГИТИС, 2016. — 321 с.
82. Машевская С. М. Очерки по истории детской театральной деятельности / С. М. Машевская. — М. : Совпадение, 2015. — 398 с. : ил.
83. Микулина С. Н. Любовь и сцена : книга о театре / С. Микулина. — М. : Композитор, 2011. — 285 с.
84. Московский художественный театр. После столетия : репертуар и публика : сб. ст. и материалов / Гос. ин-т искусствознания ; отв. ред., [сост.] А. А. Ушкарев. — М. : ГИИ, 2011. — 311 с.
85. Немецкая драматургия на мировой сцене XX–XXI веков : Междунар. науч. конф., 23–25 апр. 2015 г. / Рос. гос. ин-т сцен. искусств ; [ред.-сост.: Ю. А. Клейман, Е. А. Ткачева]. — СПб. : Изд-во Рос. гос. ин-та сцен. искусств, 2016. — 254 с.
86. Одиннадцатые Международные научные чтения. Театральная мемуаристика / Рос. гос. б-ка искусств ; [сост. А. А. Колганова]. — М. : Три квадрата, 2015. — 318 с.
87. Пави П. Словарь театра / Патрис Пави. — М. : Прогресс, 2003. — 504 с.
88. Пивоварова Н. С. Театральные и литературные знаменитости : из истории русского театра второй четверти XIX века : учеб. пособие / Н. С. Пивоварова. — М. : ГИТИС, 2016. — 408 с.
89. Пластические искусства в театрализованных представлениях : учеб. пособие / Перм. гос. акад. искусства и культуры, Каф. режиссуры театрализов. представлений ; [сост. Стефанова В. С.]. — Пермь : Перм. гос. акад. искусства и культуры, 2013. — 79 с.
90. Режиссерский театр от Б до Ю. Разговоры под занавес века / ред.: А. Смелянский, О. Егошина. — М. : Моск. художеств. театр, 2004. — 530 с.
91. Репертуар Александринского театра, 1917–2012 : премьеры и возобновления / С.-Петербур. гос. театр. б-ка ; [авт.-сост. Ю. П. Рыбакова]. — СПб. : Чистый лист, 2013. — 454 с.
92. Самитов Д. Г. Продюсирование некоммерческого театра : история, социология, менеджмент, маркетинг, правовые аспекты региональных театров США / Дмитрий Самитов. — М. : ГИТИС, 2016. — 556 с.
93. Соловьева И. Н. Первая студия. Второй МХАТ : из практики театральных идей XX века / Инна Соловьева. — М. : Новое лит. обозрение, 2016. — 667 с.

94. Сорокина Т. А. Антропологический и эстетический аспекты красоты отечественной культуры в сценическом гриме, макияже / Т. А. Сорокина. — М. : Экон-Информ, 2012. — 239 с.
95. Спектакли двадцатого века / [редкол.: А. В. Бартошевич (отв. ред.), В. В. Иванов, Т. К. Шах-Азизова]. — М. : ГИТИС, 2004. — 486 с. : ил.
96. Станиславский К. С. Моя жизнь в искусстве / К. С. Станиславский. — М. : Искусство, 1983. — 424 с.
97. Станиславский К. С. Театральный дневник любителя драматического искусства / К. С. Станиславский. — М. : URSS, 2010. — 176 с.
98. Степаненко Л. П. Театр на пути к апокалипсису / Лев Степаненко. — Омск : Литера, 2015. — 418 с. : ил.
99. Степанова П. Театр без кулис: театральные опыты Ежи Гротовского / Полина Степанова. — СПб. : Гиперион, 2008. — 173 с.
100. Театр абсурда : сб. ст. и публ. — СПб. : Дмитрий Буланин, 2005. — 211 с.
101. Театр Анатолия Эфроса. Воспоминания. Статьи. — М. Артист. Режиссер. Театр, 2000. — 461 с.
102. Театр Питера Брука. Взгляд из России : сб. ст. и материалов. — М. : ГИТИС, 2000. — 194 с.
103. Товстоногов Г. А. Беседы о профессии : стенограммы лекций на I–III курсе режиссеров драм. театра, 1982–1985 годы / Г. А. Товстоногов, А. И. Кацман ; [сост. Л. В. Грачева] ; С-Петербур. гос. акад. театр. искусства. — СПб. : Чистый лист, 2015. — 557 с.
104. Токарева М. Е. Сцена между землей и небом : театр. дневники XXI века : [Лев Додин, Валерий Фокин, Анатолий Васильев, Петр Фоменко, Сергей Женовач, Дмитрий Крымов...] / Марина Токарева. — М. : АСТ, 2013. — 396 с.
105. Фокин В. Беседы о национальном театре / Валерий Фокин ; Рос. гос. акад. театр. драмы им. А. С. Пушкина (Александринский). — СПб. : Балтийские сезоны, 2016. — 357 с. : ил. — (Библиотека Александринского театра).
106. Форд А. С. Эстетические аспекты трансформации режиссёрской профессии / А. С. Форд // Вестн. Моск. гос. ун-та культуры и искусств. — 2015. — № 1. — С. 232–236.
107. Фурман А. В. Сутність гри як учинення : монографія / Анатолій Васильович Фурман, Сергій Шандрук. — Тернопіль : ТНЕУ, 2014. — 119 с.
108. Чхайдзе В. А. Специфіка сценічної майстерності : навч. посіб. / Вахтанг Чхайдзе. — Київ : Освіта України ; Одеса : Маслаков Р. О., 2015. — 167 с. : іл.
109. Шейко В. М. Наукова творчість у галузі культурології і мистецтвознавства : навч. посіб. / В. М. Шейко, Ю. П. Богущкий, Н. М. Кушнарченко ; М-во освіти і науки України, Харків. держ. акад. культури, Ін-т культурології Нац. акад. мистецтв України. — Харків : ХДАК, 2016. — 329 с.
110. Юзовский Ю. О театре и драме : в 2 т. / Ю. Юзовский. — М., 1982. — 2 т. — 329 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Харківської державної академії культури.
2. Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.
3. Харківська міська спеціалізована музично-театральна бібліотека імені К. С. Станіславського.
4. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка.
5. Мета – українська пошукова система. URL: <http://www.meta-ukraine.com>.
6. Пошукова система Google. URL: <http://www.google.com>.
7. Сайти театрів і театральних студій.
8. Український театральний простір. <http://www.atheatre.com.ua/>.
9. Teatre. Театральний портал. <http://teatre.com.ua> .
10. Новая драма. [http:// www.newdrama.ru](http://www.newdrama.ru).
11. Театральная энциклопедия: электронная библиотека культуры искусства. [http:// www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Teatr/_Index.php](http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Teatr/_Index.php).
12. Відео/аудіо вистави.
13. Відвідування театрів.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ІСТОРІЯ СВІТОВОГО ТЕАТРУ

Програма та навчально-методичні матеріали

галузь знань

02 «Культура і мистецтво»

спеціальність

026 «Сценічне мистецтво»

Розробник:

кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри режисури
Харківської державної академії культури
Світлана ШУМАКОВА

Формат 60x84 ¹/16

Умов. друк. арк. 20,8. Папір офсетний. Наклад. 10 прим.

м. Харків, 61002, вул. Алчевських, 44.

Свідоцтво про державну реєстрацію
серія ДК, № 5495, від 22.08.2017 р.